

Верховний
Суд

ОГЛЯД
судової практики
Касаційного господарського
суду у складі Верховного Суду
(актуальна практика)

Рішення, внесені до ЄДРСР,
за січень – лютий 2025 року

Зміст

1. Справи про банкрутство	5
1.1. Про пільги щодо сплати судового збору на звернення арбітражного керуючого у справі про банкрутство (неплатоспроможність) або у спорах, що заявлені в межах справи про банкрутство боржника	5
1.2. Про обов'язок сторін надати докази на підтвердження підстав для відкриття провадження у справі про банкрутство	7
1.3. Про відкриття провадження у справі про банкрутство кредитної спілки, яка втратила статус фінансової установи	9
1.4. Про спеціальні підстави для відмови у відкритті провадження у справі про банкрутство	10
1.5. Щодо здійснення єдиним учасником (акціонером) боржника представництва інтересів у справі про банкрутство	13
1.6. Про перегляд судових рішень у справах про банкрутство за нововиявленими обставинами	15
2. Справи щодо захисту прав інтелектуальної власності, а також пов'язані з антимонопольним та конкурентним законодавством	16
2.1. Щодо дотримання органом АМК строків давності притягнення суб'єкта господарювання до відповідальності	16
2.2. Щодо вирішення спору про недобросовісну конкуренцію у вигляді неправомірного використання оформлення упаковки товарів	18
2.3. Щодо правової кваліфікації АМК обставин, які можуть свідчити про наявність або відсутність порушення законодавства про захист недобросовісної конкуренції	20
3. Справи щодо корпоративних спорів, корпоративних прав та цінних паперів	23
3.1. Щодо обрання належного (ефективного) способу захисту у справах за позовом учасника гаражного кооперативу про визнання недійсним рішення членів про делегування уповноваженого представника для участі в загальних зборах кооперативу	23
3.2. Щодо питання, які позовні вимоги є належним та ефективним способом захисту прав міноритарних акціонерів у процедурі примусового викупу акцій (сквіз-ауту)	25
3.3. Щодо визнання недійсним договору купівлі-продажу частки ТОВ, укладеного одним із подружжя, як ефективного способу захисту порушених прав іншого з подружжя	26
3.4. Щодо правової природи правовідносин з обрання члена виконавчого органу товариства	30
3.5. Щодо неможливості господарських судів приймати рішення про припинення повноважень голови ОСББ, оскільки це питання належить до виключної компетенції уповноважених статутних органів ОСББ	32

3.6. Про застосування такого заходу забезпечення позову, як зупинення дії рішення загальних зборів учасників товариства, яким обрано директора товариства	34
3.7. Щодо підтвердження повноваження адвоката на здійснення представництва інтересів учасника товариства на загальних зборах учасників ТОВ	35
3.8. Щодо виплати вартості частки учаснику ТОВ у зв'язку з його виходом зі складу учасників (засновників) товариства	38
4. справи щодо земельних відносин та права власності	40
4.1. Щодо обрання належного (ефективного) способу захисту у справах про визнання протиправним і скасування акта про примусове відчуження майна	40
4.2. Щодо права орендаря витребувати орендовану земельну ділянку з чужого незаконного володіння	42
4.3. Щодо неможливості відчуження багаторічних насаджень окремо від земельної ділянки	44
5. справи у спорах, що виникають із правочинів, зокрема договорів	46
5.1. Суд визнав неналежним способом захисту оскарження акта про непідписання договору купівлі-продажу за результатами аукціону	46
5.2. Щодо законодавчих підстав для розірвання договору купівлі-продажу об'єкта приватизації	47
5.3. Щодо непоширення персональних санкцій кінцевого бенефіціара на підконтрольну йому юридичну особу та відсутності правових підстав для обмеження права на стягнення заборгованості	52
6. справи в інших спорах, що виникають з господарських правовідносин	55
6.1. Щодо спеціального порядку звернення стягнення на заробітну плату, пенсію, стипендію та інші доходи боржника в період дії воєнного стану	55
6.2. Щодо притягнення органу державної влади до відповідальності у вигляді стягнення шкоди за невиконання обов'язку забезпечувати схоронність вилученого майна	56
7. Процесуальні питання	58
7.1. Щодо розгляду заяви про забезпечення позову у випадку одночасного подання позовної заяви та заяви про забезпечення позову	58
7.2. Щодо забезпечення позову про визнання недійсним договору про закупівлю підрядних робіт за державні кошти шляхом заборони сторонам договору виконувати договірні зобов'язання (ст. 137 ГПК України, ст. 204, 629 ЦК України, ст. 3, 7 Закону України «Про публічні закупівлі»)	61
7.3. Щодо питання забезпечення позову шляхом заборони банку (третьій особі) здійснювати будь-які виплати за банківськими гарантіями, якщо позивач не є стороною цих правочинів	66

Перелік уживаних скорочень

АТ	– Акціонерне товариство
ВП ВС	– Велика Палата Верховного Суду
ВС	– Верховний Суд
ГПК України	– Господарський процесуальний кодекс України
ГУ Держгеокадастр	– Головне управління Держгеокадастру
Державний реєстр банків	– Державний реєстр банків України
Єдиний державний реєстр / ЄДР/ ЄДРЮОФОПГО	– Єдиний державний реєстр юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань
Закон «Про ТОВ та ТДВ»	– Закон України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю»
ЗК України	– Земельний кодекс України
КГС ВС	– Касаційний господарський суд у складі Верховного Суду
КМУ	– Кабінет Міністрів України
КУзПБ	– Кодекс України з процедур банкрутства
НААН України	– Національна академія аграрних наук України
ОСББ	– Об'єднання співвласників багатоквартирного будинку
ОП КГС ВС	– об'єднана палата Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду
Постановою КМУ № 187	– постанова Кабінету Міністрів України від 03.03.2022 № 187 «Про забезпечення захисту національних інтересів за майбутніми позовами держави Україна у зв'язку з військовою агресією російської федерації»
ПрАТ	– Приватне акціонерне товариство
ПП	– приватне підприємство
ПАТ	– Публічне акціонерне товариство
РДА	– районна державна адміністрація
СП КГС ВС	– судова палата Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду
ТОВ	– товариство з обмеженою відповідальністю
ЦК України	– Цивільний кодекс України

1. Справи про банкрутство

1.1. Про пільги щодо сплати судового збору на звернення арбітражного керуючого у справі про банкрутство (неплатоспроможність) або у спорах, що заявлені в межах справи про банкрутство боржника

У разі звернення арбітражного керуючого, призначеного розпорядником майна, від імені боржника та з метою захисту його інтересів, арбітражний керуючий діє не як фізична особа (громадянин), що звернулася з заявою до суду щодо захисту прав та інтересів інших осіб у розумінні п. 7 ч. 1 ст. 5 Закону України «Про судовий збір», а діє як суб'єкт незалежної професійної діяльності – представник боржника за законом.

Відповідне звернення арбітражного керуючого є зверненням боржника, а тому на таке звернення арбітражного керуючого не поширюються пільги щодо сплати судового збору, передбачені п. 7 ч. 1 ст. 5 Закону України «Про судовий збір».

Місцевий господарський суд відкрив провадження у справі про банкрутство ТОВ «МІК» (далі – боржник, ТОВ) за правилами Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», серед іншого ввів процедуру розпорядження майном та мораторій на задоволення вимог кредиторів.

У межах справи про банкрутство суд першої інстанції ухвалив рішення про задоволення вимог ОСОБА_1 (позивача) до боржника про стягнення заборгованості з заробітної плати.

Арбітражна керуюча Носенко Т. С. оскаржила рішення до суду апеляційної інстанції. Заявниця заявила клопотання про звільнення від сплати судового збору за подання апеляційної скарги, обґрунтовуючи положеннями ч. 7 ст. 6 Закону України «Про судовий збір». Вона зазначила, що звернулася з апеляційною скаргою не в своїх інтересах, а в інтересах боржника, як призначений у справі про банкрутство розпорядник майна, та в інтересах кредиторів боржника, до якого позивач заявив позов про стягнення непідтвердженої заборгованості з заробітної плати.

Суд апеляційної інстанції відхилив клопотання про звільнення її від сплати судового збору та ухвалив залишити без руху апеляційну скаргу арбітражної керуючої для усунення недоліків (надання доказів сплати судового збору за подання апеляційної скарги). Суд зазначив про непоширення на заявницю, яка звернулася у цій справі з апеляційною скаргою не від свого імені, а від імені боржника пільги у сплаті судового збору, визначеної нормою ст. 8 Закону України «Про судовий збір», оскільки предметом спірних правовідносин не є захист соціальних, трудових, сімейних, житлових прав, відшкодування шкоди здоров'ю, а заявниця не належить до переліку осіб, зазначених у зазначеній статті, які мають право на відстрочення та розстрочення сплати судового збору, зменшення його розміру або звільнення від його сплати.

У зв'язку з неусуненням недоліків апеляційної скарги апеляційний господарський суд повернув її заявниці.

ОЦІНКА СУДУ:

У цьому касаційному провадженні предметом розгляду стало право заявниці, арбітражної керуючої Носенко Т. С., яка діє як розпорядник майна боржника, на визначену Законом України «Про судовий збір» пільгу щодо звільнення від сплати судового збору за подання апеляційної скарги.

Стаття 123 ГПК України регламентує, що розмір судового збору, порядок його сплати, повернення і звільнення від сплати встановлюються законом.

За загальним правилом судовий збір за подання апеляційних та касаційних скарг сплачується будь-якою особою, яка подає відповідну скаргу. Водночас Закон України «Про судовий збір» встановлює пільги у сплаті судового збору, що визначені статтями 5, 8 цього Закону.

Відповідно до п. 7 ч. 1 ст. 5 зазначеного Закону громадяни, які у випадках, передбачених законодавством, звернулися з заявами до суду щодо захисту прав та інтересів інших осіб, звільняються від сплати судового збору під час розгляду справи в усіх судових інстанціях.

Незважаючи на те, що арбітражний керуючий є суб'єктом незалежної професійної діяльності, має самостійний процесуальний статус та процесуальне право звертатися від свого імені, за правилами ст. 44 КУзПБ він має діяти як в інтересах боржника, так і його кредиторів.

У разі звернення арбітражного керуючого, призначеного розпорядником майна, від імені боржника та з метою захисту його інтересів, арбітражний керуючий діє не як фізична особа (громадянин), що звернулася з заявою до суду щодо захисту прав та інтересів інших осіб у розумінні п. 7 ч. 1 ст. 5 Закону України «Про судовий збір», а діє як суб'єкт незалежної професійної діяльності – представник боржника за законом.

Отже, відповідне звернення арбітражного керуючого є зверненням боржника, а тому на таке звернення арбітражного керуючого не поширюються пільги щодо сплати судового збору, передбачені п. 7 ч. 1 ст. 5 Закону України «Про судовий збір».

КГС ВС також зазначив, що перебування боржника в процедурі банкрутства не звільняє його від сплати судового збору, а відповідні витрати належать до витрат арбітражного керуючого, пов'язаних з виконанням ним повноважень у справі про банкрутство (неплатоспроможність), відшкодування яких врегульовано положеннями ст. 30 КУзПБ. Окрім того, спір між арбітражним керуючим та органами управління боржника щодо фінансування боржником відповідних витрат арбітражного керуючого у справі про банкрутство також не є підставою для звільнення від сплати судового збору за правилами ст. 8 Закону України «Про судовий збір». Такий спір може бути вирішений шляхом заявлення вимоги про стягнення з боржника відповідних коштів.

КГС ВС виснував про правильність повернення апеляційним господарським судом заявниці апеляційної скарги у зв'язку з неусуненням її недоліків (несплати судового збору за подання скарги, від сплати якого арбітражна керуюча не звільнена).

За результатами розгляду касаційної скарги КГС ВС залишив без змін ухвалу суду апеляційної інстанції.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 14.01.2025 у справі № 904/11028/15 (904/5476/23) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/124687642>.

1.2. Про обов'язок сторін надати докази на підтвердження підстав для відкриття провадження у справі про банкрутство

На кредитора покладено обов'язок надати суду докази на підтвердження підстав для відкриття провадження у справі про банкрутство, а на боржника – обов'язок надати докази, які спростовують або підтверджують вимоги заявника.

Положення КУзПБ не встановлюють обов'язку для ініціюючого кредитора доводити те, що боржник у справі про банкрутство не має можливості виконати майнові зобов'язання, строк яких настав. Доведення обставин можливості виконати такі майнові зобов'язання покладено саме на боржника.

Предметом касаційного оскарження в цій справі є ухвала місцевого господарського суду про відкриття провадження у справі про банкрутство ТОВ «Все Продакшн» за заявою ТОВ «Трансгруп Проект» як кредитора та ухвалена за наслідками її перегляду в апеляційному порядку постанова апеляційного господарського суду.

ТОВ «Трансгруп Проект» звернулося до господарського суду з заявою про відкриття провадження у справі про банкрутство ТОВ «Все Продакшн» (боржник) у зв'язку з неспроможністю останнього погасити наявну кредиторську заборгованість за договором про надання транспортно-експедиційних послуг.

Місцевий господарський суд відкрив провадження у справі про банкрутство, зазначивши, що надані заявником докази свідчать про наявність ознак неплатоспроможності боржника. Суд апеляційної інстанції погодився з висновками суду першої інстанції про наявність підстав для відкриття провадження у справі про банкрутство боржника відповідно до ст. 1, 8, 34, 39 КУзПБ.

ОЦІНКА СУДУ:

За змістом ч. 1 ст. 35 КУзПБ у разі відсутності підстав для відмови у прийнятті, залишення без руху або для повернення заяви про відкриття провадження у справі про банкрутство господарський суд приймає заяву до розгляду, про що не пізніше п'яти днів з дня її надходження постановляє ухвалу, в якій, серед іншого, зазначається дата проведення підготовчого засідання суду.

Порядок відкриття провадження у справі про банкрутство за заявою кредитора визначений ст. 39 КУзПБ.

Згідно з ч. 1-3 ст. 39 КУзПБ перевірка обґрунтованості вимог заявника, а також з'ясування наявності підстав для відкриття провадження у справі про банкрутство здійснюються господарським судом у підготовчому засіданні, яке проводиться в порядку,

передбаченому цим Кодексом. У підготовчому засіданні господарський суд розглядає подані документи, заслуховує пояснення сторін, оцінює обґрунтованість заперечень боржника, вирішує інші питання, пов'язані з розглядом справи. Якщо провадження у справі відкривається за заявою кредитора, господарський суд перевіряє можливість боржника виконати майнові зобов'язання, строк яких настав. Боржник може надати підтвердження спроможності виконати свої зобов'язання та погасити заборгованість. При цьому наявність боргу при ініціюванні справи про банкрутство підтверджується доказами у відповідному обсязі, виходячи з правової природи правовідносин між боржником та кредитором.

За результатами розгляду заяви про відкриття провадження у справі та відзиву боржника господарський суд постановляє ухвалу про відкриття провадження у справі або відмову у відкритті провадження у справі. Зокрема, господарський суд відмовляє у відкритті провадження у справі, якщо: вимоги кредитора свідчать про наявність спору про право, який підлягає вирішенню у порядку позовного провадження; вимоги кредитора (кредиторів) задоволені боржником у повному обсязі до підготовчого засідання суду (ч. 5, 6 ст. 39 КУзПБ).

Отже, завданням підготовчого засідання господарського суду при розгляді заяви про відкриття провадження у справі про банкрутство є перевірка обґрунтованості вимог заявника (заявників) на предмет відповідності таких вимог поняттю «грошового зобов'язання» боржника перед ініціюючим кредитором; встановлення наявності спору про право; встановлення можливості задоволення таких вимог боржником до проведення підготовчого засідання у справі.

КГС ВС зазначив, що системний аналіз положень ст. 36, 39 КУзПБ з урахуванням статей 74, 76–77 ГПК України дає підстави для висновку про покладення на кредитора обов'язку надати докази на підтвердження підстав для відкриття провадження у справі про банкрутство, а на боржника – обов'язку надати суду докази, які спростовують або підтверджують вимоги заявника.

Тобто положення КУзПБ не встановлюють обов'язку для ініціюючого кредитора доводити те, що боржник у справі про банкрутство не має можливості виконати майнові зобов'язання, строк яких настав. Доведення обставин можливості виконати такі майнові зобов'язання покладено саме на боржника.

КГС ВС виснував, що за встановлених у даній справі обставин, які свідчать про наявність у боржника невиконаних грошових зобов'язань перед кредитором, строк яких настав, відсутність між кредитором та боржником спору про право стосовно заявлених вимог, непогашення вимог кредитора до підготовчого судового засідання, у господарського суду були відсутні правові підстави для відмови у відкритті провадження у справі про банкрутство ТОВ «Все Продакшн».

За результатами касаційного розгляду КГС ВС залишив без змін рішення судів попередніх інстанцій.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 19.02.2025 у справі № 908/675/24 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/125461498>.

1.3. Про відкриття провадження у справі про банкрутство кредитної спілки, яка втратила статус фінансової установи

Ініціювання процедури банкрутства кредитором, який є вкладником кредитної спілки, що втратила статус фінансової установи, спрямоване на захист його прав та інтересів та відповідає вимогам ч. 2 ст. 8 КУзПБ.

КГС ВС розглянув касаційну скаргу Кредитної спілки «Експрес Кредит Юніон» на рішення судів попередніх інстанцій у питанні відкриття провадження у справі про її банкрутство за заявою ОСОБА_1.

Місцевий господарський суд повернув без розгляду заяву ОСОБА_1 про відкриття провадження у справі про банкрутство Кредитної спілки.

Суд апеляційної інстанції скасував ухвалу про повернення без розгляду та направив справу до суду першої інстанції на стадію прийняття заяви до розгляду.

ОЦІНКА СУДУ:

Комітет з питань нагляду та регулювання діяльності ринків небанківських фінансових послуг Національного банку України прийняв рішення від 19.11.2021 № 21/3615-пк про відкликання (анулювання) ліцензій на провадження діяльності з надання фінансових послуг у Кредитної спілки та, відповідно, відкликав (анулював) усі наявні ліцензії на провадження діяльності з надання фінансових послуг.

Відповідно до іншого рішення цього Комітету Кредитну спілку виключено з державного реєстру фінансових установ та анульовано свідоцтва про реєстрацію фінансової установи. Тобто Кредитна спілка втратила статус фінансової установи та, відповідно, перестала бути об'єктом нагляду Національного банку України, що не дозволило йому застосувати порядок ліквідації кредитної спілки за рішенням суду, визначений ст. 59 Закону України «Про кредитні спілки».

Відповідно до ч. 2 ст. 13 Закону України «Про фінансові послуги та державного регулювання ринків фінансових послуг», чинного до 01.01.2024, внесення до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань запису про державну реєстрацію припинення юридичної особи, яка є фінансовою установою, здійснюється на підставі витягу про її виключення з державного реєстру фінансових установ за формою, встановленою відповідним органом, який здійснює державне регулювання ринків фінансових послуг, та інших документів, перелік яких встановлений законом для державної реєстрації юридичних осіб.

Судом апеляційної інстанції встановлено, що станом на дату звернення заявника до господарського суду із заявою про відкриття провадження у справі про банкрутство Кредитної спілки до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань не внесено запису про її припинення як юридичної особи і не внесено зміни щодо найменування та виключення з нього слів, які свідчать або можуть свідчити про наявність у юридичної особи статусу фінансової установи чи наявності ліцензії на діяльність з надання фінансових послуг,

обов'язковість внесення яких визначено ч. 5 ст. 50 Закону України «Про фінансові послуги та фінансові компанії».

З огляду на те, що Кредитна спілка втратила статус фінансової установи, а Регулятором, який наділений правом звернення до суду про ліквідацію такої особи, позов подано не було на час розгляду справи, кредитори боржника не позбавлені можливості звернутись самостійно до суду із заявою про відкриття провадження у справі про банкрутство. Такого висновку дійшов суд апеляційної інстанції, з чим погодився і КГС ВС.

Відповідно до ч. 7 ст. 59 Закону України «Про кредитні спілки» Регулятор звертається до господарського суду із заявою про відкриття провадження у справі про банкрутство відповідно до КУзПБ протягом одного місяця з дня прийняття ним рішень про віднесення кредитної спілки до категорії неплатоспроможних та про анулювання її ліцензії згідно з п. 4 ч. 1 ст. 58 цього Закону.

У цій справі анулювання ліцензії відбулось 19.11.2021, тобто до введення Закону України «Про кредитні спілки» № 3254-IX в дію 01.01.2024, і процедура реорганізації чи ліквідації не була розпочата за правилами аналогічного за назвою Закону № 2908-III, що діяв до 01.01.2024.

Боржник протягом тривалого часу не ініціював процедури реорганізації чи ліквідації кредитної спілки, яка втратила статус фінансової установи.

Відповідно до приписів абз. 1 ч. 2 ст. 8 КУзПБ право на звернення до господарського суду із заявою про відкриття провадження у справі про банкрутство мають боржник, кредитор.

Таким чином, ініціювання процедури банкрутства кредитором, який є вкладником кредитної спілки, що втратила статус фінансової установи, спрямоване на захист його прав та інтересів, та відповідає вимогам ч. 2 ст. 8 КУзПБ.

За результатами розгляду касаційної скарги КГС ВС залишив без змін постанову суду апеляційної інстанції.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 29.01.2025 у справі № 909/965/24 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/124829969>.

1.4. Про спеціальні підстави для відмови у відкритті провадження у справі про банкрутство

Кредитори тимчасово, на період дії правового режиму воєнного стану, не мають права вимагати від покупця об'єкта приватизації (підприємства як єдиного майнового комплексу) погашення відповідної кредиторської заборгованості в примусовому порядку у будь-який передбачений законом спосіб, зокрема шляхом задоволення цих вимог у справі про банкрутство. Указана заборона на погашення таких вимог у межах справи про банкрутство виключає відкриття провадження у справі про банкрутство боржника за заявою кредитора, який обґрунтував заявлені грошові вимоги заборгованістю, що виникла у підприємства, приватизованого Боржником.

КГС ВС розглянув касаційну скаргу ПП «Рентсервіс-МСЛ» на рішення судів попередніх інстанцій щодо обґрунтованості / необґрунтованості відкриття провадження у справі про банкрутство зазначеного товариства.

До місцевого господарського суду звернулося ТОВ «Клуб «Яхт-Марін» (далі – Кредитор) із заявою про відкриття провадження у справі про банкрутство ПП «Рентсервіс-МСЛ» (далі – Боржник) за правилами КУзПБ, обґрунтовуючи наявністю заборгованості, обов'язок щодо погашення якої у Боржника виник внаслідок правонаступництва (на підставі договору купівлі-продажу об'єкта малої приватизації) за всіма майновими правами та обов'язками Державного підприємства «ТВК» (далі – ДП «ТВК»), грошові вимоги до якого у Кредитора (та двох інших кредиторів, права вимоги яких відступлені останньому) були визнані у справі № 1/17-3666-2011 про банкрутство ДП «ТВК».

Суд першої інстанції відмовив у відкритті провадження у справі про банкрутство. Судове рішення мотивоване відсутністю підстав для відкриття провадження у справі про банкрутство Боржника через наявність між сторонами за заявою Кредитора спору про право, який обумовлений неоднозначністю у частині вирішення питань щодо суми зобов'язання та структури заборгованості Боржника перед Кредитором.

За результатами перегляду апеляційний господарський суд скасував таке судове рішення та направив справу до суду першої інстанції на стадію вирішення питання про відкриття провадження у справі про банкрутство.

ОЦІНКА СУДУ:

Згідно з ч.1 ст.28 Закону України «Про приватизацію державного і комунального майна» особи, які придбали державні або комунальні підприємства як єдині майнові комплекси, є правонаступниками їх майнових прав (крім права постійного користування земельною ділянкою) і обов'язків відповідно до умов договору між продавцем і покупцем та законодавства України.

До договору купівлі-продажу об'єкта приватизації включаються передбачені умовами аукціону, викупу зобов'язання сторін, зокрема щодо погашення боргів із заробітної плати та перед бюджетом, простроченої кредиторської заборгованості підприємства, що є об'єктом приватизації (абз.5 ч.2 ст.26 Закону України «Про приватизацію державного і комунального майна»).

КГС ВС вказав, що чинне законодавство, окрім добровільного погашення покупцем кредиторської заборгованості придбаного ним підприємства, визначає два основних способи погашення такої заборгованості у примусовому порядку: шляхом вирішення судом відповідного спору між кредитором приватизованого підприємства та його покупцем про стягнення відповідної суми заборгованості в позовному порядку або шляхом задоволення відповідних вимог у межах провадження у справі про банкрутство, що має місце у цій справі при зверненні Кредитора про відкриття провадження у справі про банкрутство Боржника.

Між тим, приписами абз.14 п.7-4 р. V «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про приватизацію державного і комунального майна» встановлено, що тимчасово, на період дії правового режиму воєнного стану положення ст.26 зазначеного Закону, зокрема і положення абз.5 ч.2 у частині погашення простроченої

кредиторської заборгованості, крім заборгованості перед бюджетом, не застосовуються.

Тобто на період дії правового режиму воєнного стану законодавець запровадив тимчасову заборону на застосування вимоги щодо виконання покупцем єдиного майнового комплексу підприємства, що є об'єктом приватизації, такої умови договору купівлі-продажу об'єкта приватизації як погашення простроченої кредиторської заборгованості підприємства (за винятком приватизованого майна Державного підприємства спиртової та лікєро-горілчаної промисловості «Укрспирт» та об'єктів великої приватизації), крім заборгованості перед бюджетом.

А тому кредитори за вимогами щодо простроченої заборгованості викупленого у процесі приватизації підприємства, крім кредиторів за вимогами заборгованості перед бюджетом, тимчасово, на період дії правового режиму воєнного стану, не мають права вимагати від покупця, який є правонаступником підприємства як єдиного майнового комплексу, що є об'єктом приватизації, виконання договору купівлі-продажу в частині виконання викуплених зобов'язань підприємства та погашення простроченої кредиторської заборгованості такого підприємства.

Тобто відповідні кредитори тимчасово, на період дії правового режиму воєнного стану, не мають права вимагати від покупця викупленого у процесі приватизації підприємства погашення відповідної кредиторської заборгованості в примусовому порядку у будь-який передбачений законом спосіб: і шляхом звернення до суду з вимогами про стягнення такої заборгованості (у позовному порядку), і шляхом задоволення цих вимог у справі про банкрутство.

КГС ВС наголосив на тому, що у вирішенні питання про відкриття провадження у справі про банкрутство пріоритетним (порівняно із загальними підставами для відмови у відкритті провадження у справі про банкрутство боржника) є врахування спеціальних імперативних, а тому безумовних законодавчих обмежень / заборон на відкриття провадження у справі про банкрутство (юридичної особи), які містяться у п. 1-6 розділу «Прикінцеві та перехідні положення» КУзПБ.

КГС ВС дійшов висновку, що застосування тимчасової, на період дії правового режиму воєнного стану, заборони погашення Кредитором простроченої кредиторської заборгованості підприємства, що є об'єктом приватизації, крім заборгованості перед бюджетом (абз. 14 п. 7-4 р. V «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про приватизацію державного і комунального майна») є спеціальними (особливими) підставами для відмови у відкритті провадження у справі про банкрутство боржника.

З огляду на викладене КГС ВС виснував, що незалежно від того, чи існує між Кредитором та Боржником спір про право у розумінні абз. 2 ч. 6 ст. 39 КУзПБ через докази, на підставі яких Кредитор заявив до Боржника грошові вимоги (ухвала про визнання грошових вимог у справі № 1/17-3666-2011 про банкрутство приватизованого Боржником ДП «ТВК»), тимчасова, протягом дії воєнного стану в Україні, заборона на погашення за вимогами кредиторів (крім заборгованості перед бюджетом) простроченої заборгованості придбаного Боржником ДП «ТВК», зокрема і заборона на погашення таких вимог у межах справи про банкрутство, виключають

відкриття провадження у справі про банкрутство Боржника за заявою Кредитора, оскільки така заборона діє в силу закону та є імперативною.

Ураховуючи викладене, КГС ВС дійшов висновку про відсутність підстав для відкриття провадження у справі про банкрутство Боржника за заявою Кредитора, у зв'язку з чим скасував постанову суду апеляційної інстанції та залишив без змін ухвалу місцевого господарського суду.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 04.02.2025 у справі № 916/3735/24 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/125224550>.

1.5. Щодо здійснення єдиним учасником (акціонером) боржника представництва інтересів у справі про банкрутство

Суди апеляційної чи касаційної інстанції під час вирішення питання прийнятності апеляційної чи касаційної скарги не позбавлені можливості дослідити докази наявності у заявника 100 % корпоративних прав чи відповідного рішення про уповноваження особи на представництво інтересів засновників (учасників, акціонерів) боржника, оформленого протоколом вищого органу управління боржника.

У касаційному провадженні КГС ВС здійснив розгляд касаційної скарги Яцковського С. І., єдиного учасника боржника, на постанову суду апеляційної інстанції у справі за заявою Головного управління ДПС в Одеській області про банкрутство ТОВ «СОФА ЛТД».

У провадженні місцевого господарського суду знаходиться справа про банкрутство ТОВ, в якій припинено процедуру розпорядження майном боржника та повноваження розпорядника майна – арбітражного керуючого Дарієнка В. Д., визнано ТОВ банкрутом та відкрито ліквідаційну процедуру строком на дванадцять місяців.

Суд апеляційної інстанції на підставі п. 3 ч. 1 ст. 264 ГПК України закрити апеляційне провадження у справі за апеляційною скаргою Яцковського С. І. на постанову місцевого господарського суду, зазначивши, що останнім не надано рішення вищого органу управління боржника про уповноваження його на представництво інтересів засновників (учасників, акціонерів) боржника перед третіми особами у справі про банкрутство, а оскаржуване рішення безпосередньо не стосується його прав та обов'язків.

ОЦІНКА СУДУ:

У справі про банкрутство коло осіб, які мають право оскаржити судові рішення, звужено до учасників такої справи задля попередження необґрунтованого втручання інших осіб, які не є учасниками справи, у хід процедури банкрутства.

Коло учасників справи про банкрутство визначено ст. 1 КУзПБ. Норми цієї ж статті пов'язують уповноваження особи на представництво інтересів засновників (учасників, акціонерів) боржника саме з рішенням його вищого органу управління,

що має визначену нормами корпоративного законодавства форму, зміст та процедуру прийняття. Таке рішення вищого органу управління боржника, прийняте в регламентованому законом та статутом порядку і оформлене протоколом, є доказом уповноваження особи на представництво інтересів засновників (учасників, акціонерів) боржника перед третіми особами у справі про банкрутство.

Водночас за наявності у боржника одного учасника (акціонера) він може самостійно здійснювати представництво своїх інтересів у справі про банкрутство або відповідно до приписів ст. 37 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю», ст. 49 Закону України «Про акціонерні товариства» своїм письмовим рішенням уповноважити іншу особу представляти його інтереси.

Отже, засновник (учасник, акціонер) боржника, який володіє 100 % корпоративних прав боржника та, відповідно, може самостійно здійснювати представництво своїх інтересів не позбавлений права на апеляційне та (у визначених законом випадках) касаційне оскарження судових рішень у такій справі з одночасним доведенням свого статусу на підставі відповідних доказів.

Суди апеляційної чи касаційної інстанцій під час вирішення питання прийнятності апеляційної чи касаційної скарги не позбавлені можливості дослідити отримані докази, зокрема наявності у заявника 100 % корпоративних прав чи відповідного рішення (про уповноваження особи на представництво інтересів засновників (учасників, акціонерів) боржника), оформленого протоколом вищого органу управління боржника.

КГС ВС вказав на помилковість висновків суду апеляційної інстанції про відсутність у Яцковського С. І. права на апеляційне оскарження постанови місцевого господарського суду через відсутність відповідного рішення вищого органу управління боржника, прийнятого в регламентованому законом та статутом порядку і оформленого протоколом, яким було уповноважено його на представництво інтересів засновників (учасників, акціонерів) боржника перед третіми особами у справі про банкрутство, а також через відсутність формалізації господарським судом статусу Яцковського С.І., як уповноваженої особи засновників (учасників, акціонерів) боржника, шляхом постановлення відповідної ухвали.

Окрім того, КГС ВС зазначив, що у питанні відсутності в ухвалі висновків, суджень про права та обов'язки Яцковського С. І. суд апеляційної інстанції залишив поза увагою п. 6 її резолютивної частини про припинення повноважень органів управління банкрута щодо управління банкрутом та розпорядження його майном, якщо цього не було зроблено раніше, про припинення повноважень власника (органу, уповноваженого управляти майном) майна банкрута.

За результатами розгляду касаційної скарги КГС ВС скасував ухвалу суду апеляційної інстанції та направив справу на новий розгляд до цього суду.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 24.01.2025 у справі № 916/2786/23 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/124830038>.

1.6. Про перегляд судових рішень у справах про банкрутство за нововиявленими обставинами

Ухвала про передачу справи для подальшого розгляду у межах справи про банкрутства боржника не може бути переглянута за нововиявленими обставинами.

КГС ВС здійснив розгляд касаційної скарги ТОВ «Х1», в якій касатор просить повернути справу до місцевого суду для розгляду по суті поза межами справи про банкрутство його заяви про перегляд за нововиявленими обставинами ухвали місцевого господарського суду від 02.12.2019 про передачу матеріалів справи № 922/1648/19 для подальшого розгляду в межах справи № 922/2579/19 про банкрутство ТОВ «Рекламна Агенція Х1».

У провадженні господарського суду перебуває справа № 922/2579/19 про банкрутство ТОВ «Рекламна Агенція Х1» (далі – Боржник), в межах розгляду якої судом передано для вирішення іншу справу № 922/1648/19 за позовом ТОВ «ТДМ-Стиль» до Боржника, треті особи ТОВ «Х1» та ТОВ «Оренда Сервіс» про витребування майна та визнання права власності.

ТОВ «Х1» подало заяву про перегляд за нововиявленими обставинами ухвали від 02.12.2019 про передачу справи № 922/2579/19 для подальшого розгляду в межах справи про банкрутство ТОВ «Рекламна Агенція Х1».

Місцевий господарський суд спершу залишив без руху, а потім повернув ТОВ «Х1» заяву про перегляд за нововиявленими обставинами ухвали суду як такої, що вважається неподаною з підстав ненадання заявником доказів сплати судового збору за її подання та ненадання доказів направлення копії заяви іншим учасникам справи, з чим погодився суд апеляційної інстанції.

ОЦІНКА СУДУ:

Диспозиція ч. 1 ст. 320 ГПК України розмежує такі судові рішення, які підлягають перегляду за нововиявленими обставинами:

- рішення, постанови та ухвали господарського суду, Вищого суду з питань інтелектуальної власності, якими закінчено розгляд справи;
- ухвали у справах про банкрутство (неплатоспроможність), які підлягають оскарженню у випадках, передбачених Законом України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом».

Оскільки в обох випадках до судових рішень, які підлягають перегляду за нововиявленими обставинами, належать такі, що постановляються у формі ухвали, КГС ВС зазначив, що законодавець розмежував їх:

- на ухвали господарського суду, які постановлені за правилами ГПК України і якими закінчено розгляд справи;
- та на ухвали, якими розгляд справи може бути не закінчено, однак вони постановляються у справах про банкрутство (неплатоспроможність), тобто за спеціальними правилами, визначеними спеціальним законом з питань банкрутства (Законом України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його

банкрутом», а з введенням в дію з 21.10.2019 КУЗПБ), і підлягають оскарженню у випадках, передбачених спеціальним законом з питань банкрутства.

КГС ВС вказав на безпідставне застосування апеляційним судом положень ст. 255 ГПК України при визначенні ухвал, постановлених у справі про банкрутство, які підлягають перегляду за нововиявленими обставинами, оскільки ухвалами у справах про банкрутство (неплатоспроможність), про які законодавець зазначив у ч. 1 ст. 320 ГПК України, є ті ухвали, на які поширюються правила їх оскарження, що передбачені винятково спеціальними нормами закону з питань банкрутства (КУЗПБ), а не загальними нормами ст. 255 ГПК України (щодо апеляційного оскарження ухвал у господарській справі).

Також суди безпідставно вдалися до дослідження, розгляду та вирішення питання щодо сплати судового збору за подання заяви про перегляд ухвали за нововиявленими обставинами, підстави для відкриття провадження за якою у суду були відсутні незалежно від того, чи дотримані при зверненні з відповідною заявою вимоги ст. 322 ГПК України (у тому числі і щодо надання доказів сплати судового збору за подання відповідної заяви).

Враховуючи, що в розумінні ч. 1 ст. 320 ГПК України за нововиявленими обставинами може бути переглянуто лише судові рішення, яким закінчено розгляд справи, КГС ВС дійшов висновку про те, що ухвала від 02.12.2019 про направлення матеріалів справи № 922/1648/19 для подальшого розгляду місцевим господарським судом у межах справи № 922/2579/19 про банкрутство Боржника, не належить до переліку судових рішень, передбачених зазначеною статтею, оскільки таку ухвалу було постановлено за наслідками вирішення процедурних питань в ході здійснення провадження у справі.

З урахуванням наведеного відсутні правові підстави для відкриття провадження за заявою ТОВ «Х1» про перегляд ухвали суду першої інстанції від 02.12.2019 за нововиявленими обставинами.

За результатами розгляду касаційної скарги КГС ВС скасував рішення судів попередніх інстанцій та ухвалив нове рішення про відмову ТОВ «Х1» у відкритті провадження за заявою про перегляд за нововиявленими обставинами ухвали місцевого господарського суду від 02.12.2019 у справі № 922/1648/19.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 11.02.2025 у справі № 922/2579/19 (922/1648/19) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/125095201>.

2. Справи щодо захисту прав інтелектуальної власності, а також пов'язані з антимонопольним та конкурентним законодавством

2.1. Щодо дотримання органом АМК строків давності притягнення суб'єкта господарювання до відповідальності

Положення ч. 2 ст. 42 Закону України «Про захист економічної конкуренції» визначають, що перебіг строку давності зупиняється на час розгляду органом АМК

антимонопольної справи. Водночас наведені положення ніяким чином не скасовують, підміняють та/або продовжують строки, визначені у частині першій цієї статті. Також в силу положень ст. 19 Конституції України та п. 1 ст. 3 Закону України «Про Антимонопольний комітет України» не наділяють правом органи АМК щодо притягнення суб'єкта господарювання до відповідальності за порушення конкурентного законодавства поза межами, визначеними у ч. 1 ст. 42 Закону.

У вирішенні питання щодо дотримання органом АМК строків давності притягнення суб'єкта господарювання до відповідальності тлумачення словосполучення «розгляду органами Антимонопольного комітету України справи про порушення законодавства про захист економічної конкуренції» першочергове значення має саме сутнісний зміст поняття «розгляд справи». Тобто, вчинення органом АМК всіх необхідних процесуальних дій, направлених на збір доказів, які підтверджують обставини інкримінованого суб'єкту господарювання порушення конкурентного законодавства та вчинення всіх необхідних, передбачених Законом дій задля встановлення обставин такого порушення, і, відповідно, прийняття рішення щодо наявності / відсутності підстав для притягнення цього суб'єкта до відповідальності.

КГС ВС розглянула касаційну скаргу Товариства у справі за його позовом про визнання недійсним рішення відділення АМК у частині, що стосується позивача.

Відділення АМК прийняло рішення, яким визнало, що Товариство та інший учасник торгів вчинило три порушення законодавства про захист економічної конкуренції, передбачене п. 1 ст. 50 та п. 4 ч. 2 ст. 6 Закону України «Про захист економічної конкуренції» (далі – Закон), у вигляді антиконкурентних узгоджених дій, які стосуються спотворення результатів торгів, шляхом узгодження умов участі у трьох окремих конкурсних процедурах закупівлі.

Справа розглядалася судами неодноразово.

За результатами нового розгляду господарський суд першої інстанції ухвалив рішення, залишене без змін апеляційним господарським судом, яким у задоволенні позову відмовив повністю.

Товариство, звернувшись з касаційною скаргою на ці рішення, зокрема, зазначало про неприйнятну тривалість розгляду відділенням АМК справи, посилаючись на практику ВС.

ОЦІНКА СУДУ:

Суд касаційної інстанції, передаючи справу на новий розгляд, означив вказівки, які полягали у з'ясуванні судами під час нового розгляду цієї справи такого:

наявності/відсутності об'єктивних і поважних причин, які пов'язані безпосередньо із розглядом справи органом АМК, як-от: складністю справи, поведінкою сторін (відповідачів антимонопольної справи), діями/бездіяльністю відповідних державних органів, у тому числі, органу АМК тощо;

дослідження питання чи вплинуло розслідування у такий строк та прийняття рішення АМК після 9 років з початку розслідування на права позивача, у тому числі, майнові.

ВС також зауважив, що оцінка доводів має відбуватися, у тому числі, в контексті реалізації позивачем права на ефективний захист у межах антимонопольної справи з урахуванням того, чи не було надмірним тягарем для позивача реалізація такого права у такий строк (9 років).

Втім, висновки попередніх судових інстанцій свідчать про невиконання вказівок суду касаційної інстанції, та не узгоджуються з висновками, які наведені Верховним Судом у постанові від 14.05.2024 у справі № 910/19008/21.

Положення ч. 2 ст. 42 Закону визначають, що перебіг строку давності зупиняється на час розгляду органом АМК антимонопольної справи. Водночас наведені положення ніяким чином не скасовують, підміняють та/або продовжують строки, визначені у частині першій цієї статті. Також в силу положень ст. 19 Конституції України та п. 1 ст. 3 Закону України «Про Антимонопольний комітет України» не наділяють правом органи АМК щодо притягнення суб'єкта господарювання до відповідальності за порушення конкурентного законодавства поза межами, визначеними у частині першій ст. 42 Закону.

Отже, у вирішенні питання щодо дотримання органом АМК строків давності притягнення суб'єкта господарювання до відповідальності тлумачення словосполучення «розгляду органами Антимонопольного комітету України справи про порушення законодавства про захист економічної конкуренції» першочергове значення має саме сутнісний зміст поняття «розгляд справи». Тобто, вчинення органом АМК всіх необхідних процесуальних дій, направлених на збір доказів, які підтверджують обставини інкримінованого суб'єкту господарювання порушення конкурентного законодавства та вчинення всіх необхідних, передбачених Законом дій задля встановлення обставин такого порушення, і, відповідно, прийняття рішення щодо наявності/відсутності підстав для притягнення цього суб'єкта до відповідальності.

Судами першої та апеляційної інстанцій не враховано правову позицію щодо застосування ст. 42 Закону у контексті тривалого розгляду антимонопольної справи Відділенням АМК.

З огляду на наведене та інші висновки, зазначені в постанові КГС ВС, Суд скасував оскаржені судові рішення та передав справу на новий розгляд до суду першої інстанції.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 11.02.2025 у справі № 910/19061/21 можна ознайомитись за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/125139115>.

2.2. Щодо вирішення спору про недобросовісну конкуренцію у вигляді неправомірного використання оформлення упаковки товарів

Істотне значення для правильного вирішення судового спору, який виник з конкурентних відносин, об'єктом захисту яких є оформлення опаккування товарів згідно зі ст. 4 Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції», має саме схожість зовнішнього вигляду оформлення опаккування товару.

Чинне законодавство не пов'язує можливості захисту від недобросовісної конкуренції виключно з наявністю в особи права на відповідний об'єкт інтелектуальної власності. Мають враховуватися загальні права особи на користування результатами власної діяльності, виключна компетенція органів АМКУ у сфері захисту від недобросовісної конкуренції, а також фактичні обставини використання відповідного опаккування виробниками на одному ринку стосовно одного товару (у цьому випадку вологих серветок дитячих), зовнішнє оформлення яких є схожим до ступеня сплутування та може призвести до змішування діяльності цих виробників.

КГС ВС розглянула касаційну скаргу у справі за позовом Товариства_1 про визнання недійсним рішення АМКУ.

За результатами розгляду справи, розпочатої за заявою Товариства_2, АМКУ прийняв рішення, яким визнав Товариство_1 таким, що вчинило порушення, передбачене ст. 4 Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції», у вигляді неправомірного використання оформлення опаккування вологих серветок під позначенням Інформація_1 без дозволу (згоди) Товариства_2, яке раніше почало використовувати схожі оформлення опаккування вологих серветок дитячих під позначенням Інформація_2 у своїй діяльності, що може призвести до змішування з діяльністю цього суб'єкта господарювання.

Суд першої інстанції своїм рішенням у позові відмовив.

Суд апеляційної інстанції зазначене рішення скасував та ухвалив нове рішення, яким позов задовольнив.

ОЦІНКА СУДУ:

КГС ВС зазначив, що висновки апеляційного суду про задоволення позову фактично мотивовані правомірністю використання Товариством_1 оформлення спірного опаккування з огляду на право використання ним патенту на промисловий зразок відповідно до ліцензійного договору та відповідної торговельної марки, а також враховуючи відсутність належних доказів на підтвердження встановлених АМКУ обставин першості Товариством_2 у використанні в своїй господарській діяльності спірного опаккування, схожого з опаккуванням вологих серветок Товариства_1.

Однак, суд апеляційної інстанції не зважив, що за оспорюваним рішенням АМКУ об'єктом захисту в конкурентних відносинах згідно зі ст. 4 Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції» є оформлення опаккування вологих серветок дитячих, що використовується обома виробниками цього товару, а не торгова марка та/або позначення.

Істотне значення для правильного вирішення судового спору, який виник з конкурентних відносин, об'єктом захисту яких є оформлення опаккування товарів згідно зі ст. 4 Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції», має саме схожість зовнішнього вигляду оформлення опаккування товару.

Апеляційний господарський суд помилково послався при вирішенні спору на приписи Законів України «Про охорону прав на промислові зразки» та «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», оскільки чинне законодавство не пов'язує

можливості захисту від недобросовісної конкуренції виключно з наявністю в особи права на відповідний об'єкт інтелектуальної власності, в результаті чого безпідставно виходив з прав Товариства_1 щодо використання зареєстрованої торговельної марки та промислового зразка, адже мав враховувати загальні права особи на користування результатами власної діяльності, виключну компетенцію органів АМКУ у сфері захисту від недобросовісної конкуренції, а також фактичні обставини використання відповідного опаккування двома виробниками на одному ринку стосовно одного товару (вологих серветок дитячих), зовнішнє оформлення яких є схожим до ступеня сплутування та може призвести до змішування діяльності Товариства_1 з діяльністю Товариства_2.

З огляду на об'єкт захисту в спірних конкурентних відносинах відповідно до ст. 4 Закону України «Про охорону прав на промислові зразки» істотне значення для правильного вирішення цього судового спору має саме схожість елементів зовнішнього вигляду оформлення спірного опаккування вологих серветок обох виробників (не розбіжність) і вплив цих елементів на схожість опаккування та встановлення обставин можливості змішування діяльності суб'єктів господарювання внаслідок використання схожого опаккування, тоді як першість у цьому випадку має значення лише з погляду використання суб'єктом господарювання власних досягнень (у цьому випадку – оформлення опаккування, що сприяє індивідуалізації суб'єкта господарювання), а не у розрізі встановлення обставин щодо першості використання позначення як такого, що у цьому випадку не є об'єктом захисту спірних конкурентних відносин.

Отже, для обґрунтування висновку про схожість протиставлених опаквань достатньо встановити та вказати їх подібні елементи та ознаки, адже правильність кваліфікації АМКУ виявленого порушення у цьому випадку залежить від загальної схожості опаккування товарів Товариства_2 та Товариства_1 у цілому, а не окремих її елементів, що може підтверджуватися доказами в антимонопольній справі, які стосуються дослідження саме питання щодо схожості опаквань, що має першочергове значення при вирішенні цього спору.

Враховуючи наведене та інші висновки, зазначені в постанові КГС ВС, Суд скасував постанову суду апеляційної інстанції та залишив у силі рішення суду першої інстанції.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 19.12.2024 у справі № 910/1384/24 можна ознайомитись за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/123928354>.

2.3. Щодо правової кваліфікації АМК обставин, які можуть свідчити про наявність або відсутність порушення законодавства про захист недобросовісної конкуренції

При оцінці обставин, покладених Антимонопольним комітетом України (АМК) в основу свого рішення надається правова кваліфікація тільки обставинам, які можуть свідчити про наявність або відсутність в діях товариства порушення законодавства про захист недобросовісної конкуренції.

Комітет аналізує зібрані фактичні дані виключно на предмет можливості встановлення наявності або відсутності порушення в діях суб'єкта господарювання, а не перевіряє дії посадової особи державного органу.

КГС ВС розглянув касаційну скаргу ТОВ «Відді» у справі за позовом скаржника до АМК про визнання протиправним та скасування рішення.

ТОВ «Відді» звернулося до суду з позовом до АМК про визнання протиправним та скасування рішення АМК «Про порушення законодавства про захист від недобросовісної конкуренції та накладення штрафу» (далі - Рішення АМК).

Позовні вимоги обґрунтовані тим, що Рішення АМК прийняте з порушенням органами Держпродспоживслужби порядку складення актів відбору зразків, визначеного Законом України «Про державний контроль за дотриманням законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров'я та благополуччя тварин» та «Порядку відбору зразків продукції тваринного, рослинного і біотехнологічного походження для проведення дослідження», оскільки покладені в основу оскаржуваного рішення протоколи випробувань та експертні висновки зразків масла, відібраних у певних суб'єктів господарювання, є неналежними доказами та не доводять обставин, на які посилається відповідач.

Рішенням господарського суду, яке залишено без змін постановою апеляційного господарського суду, у задоволенні позову відмовлено.

ОЦІНКА СУДУ:

КГС ВС зазначив, що правові висновки Верховного Суду не мають універсального характеру для всіх без винятку справ, а регулятивний вплив п. 1 ч. 2 ст. 287 ГПК України, якою передбачено таку підставу касаційного оскарження як застосування судом апеляційної інстанції в оскаржуваному судовому рішенні норми права без урахування висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного у постанові Верховного Суду, крім випадку наявності постанови Верховного Суду про відступлення від такого висновку, поширюється саме на подібні (аналогічні) правовідносини.

КГС ВС виходить також з того, що досліджуючи доцільність посилання на постанову Верховного Суду кожен правовий висновок Суду потребує оцінки на релевантність у двох аспектах: (1) чи є правовідносини подібними та (2) чи зберігає ця правова позиція юридичну силу до спірних правовідносин, зважаючи на відповідні законодавчі акти. У такому випадку правовий висновок розглядається «не відірвано» від самого рішення, а через призму конкретних спірних правовідносин та відповідних застосовуваних нормативно-правових актів.

У цій справі розглядався спір про визнання недійсним (скасування) Рішення АМК.

За результатами розгляду Комітетом справи дії позивача у вигляді поширення щодо харчових продуктів власного виробництва, а саме на упаковках таких харчових продуктів, інформації, що вводить в оману, шляхом повідомлення невизначеному колу осіб неправдивих відомостей: «Масло селянське солодковершкове 73 % жиру, ДСТУ 4399:2005», дата виготовлення – 24.11.2020; «Масло солодковершкове «Селянське» 73 % жиру, ДСТУ 4399:2005» ТМ «Молочний вибір», дата виготовлення –

21.11.2020; «Масло солодковершкове «Селянське» 73% жиру, ДСТУ 4399:2005», дата виготовлення – 04.10.2020, зокрема щодо їх назви, складу, споживчих властивостей та стандарту, якому відповідають ці продукти, що можуть вплинути на наміри невизначеного кола осіб щодо придбання цього продукту, визнано недобросовісною конкуренцією. Отже, встановлення обставин справи, дослідження та оцінка доказів має здійснюватися саме через призму кваліфікації правопорушення, здійсненого Комітетом.

При оцінці обставин, покладених АМК в основу свого рішення надається правова кваліфікація тільки обставинам, які можуть свідчити про наявність або відсутність в діях ТОВ «Відді» порушення законодавства про захист недобросовісної конкуренції.

Згідно зі ст. 41 Закону України «Про захист економічної конкуренції» (далі – Закон № 2210) доказами у справі можуть бути будь-які фактичні дані, які дають можливість встановити наявність або відсутність порушення. Ці дані встановлюються такими засобами: поясненнями сторін і третіх осіб, поясненнями службових осіб та громадян, письмовими доказами, речовими доказами і висновками експертів.

Відбір зразків продукції, за результатами яких складені експертні висновки, проведено органами Держпродспоживслужби.

Комітет аналізує зібрані фактичні дані виключно на предмет можливості встановлення наявності або відсутності порушення в діях суб'єкта господарювання, а не перевіряє дії посадової особи державного органу.

Акти відбору зразків продукції оцінені у сукупності з іншими доказами, які покладені в основу Рішення АМК.

Суд, не втручаючись у дискрецію (вільний розсуд) Комітету, з'ясовує і визначає наявність / відсутність, а відтак доведеність / недоведеність, обґрунтованість / необґрунтованість передбачених ст. 59 Закону № 2210 підстав для визнання недійсним рішення Комітету.

КГС ВС відзначив, що судами попередніх інстанцій не встановлено наявності обставин оскарження в судовому порядку дій посадових осіб Держпродспоживслужби чи рішень Держпродспоживслужби та/або результатів випробувань масла (щодо наявності в складі зазначеної продукції жирів немолочного походження) або наявності інших належних та допустимих доказів, на підтвердження відсутності у дослідженій продукції, виробництва позивача, жирів немолочного походження. Отже, покладені в основу оскаржуваного рішення АМК документи Держпродспоживслужби (акти відбору зразків; протоколи випробування тощо) підпадають під визначення доказів у справі в розумінні ст. 73 ГПК України і підлягають оцінці судами у загальному порядку на предмет їх належності та допустимості, з дотриманням правил ст. 86 ГПК України (вірогідність і взаємний зв'язок доказів у справі у їх сукупності).

Судами на виконання припису ст. 59 Закону № 2210 проаналізовано зміст оскаржуваного рішення АМК, перевірено дотримання Комітетом вимог законодавства, досліджено та оцінено наведені сторонами доводи, аргументи і докази, на підставі чого суди дійшли висновку про: повноту дослідження Комітетом дійсних обставин справи; можливість встановити мотиви його прийняття, які можуть бути достатніми

для висновків Комітету, викладених у Рішенні АМК. Суди попередніх інстанцій не встановлено підстав, передбачених ст. 59 Закону № 2210, для визнання недійсним Рішення АМК.

За результатами касаційного провадження касаційну скаргу залишено без задоволення, а рішення судів попередніх інстанцій – без змін.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 13.02.2025 у справі № 910/2596/24 можна ознайомитись за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/125191692>.

3. Справи щодо корпоративних спорів, корпоративних прав та цінних паперів

3.1. Щодо обрання належного (ефективного) способу захисту у справах за позовом учасника гаражного кооперативу про визнання недійсним рішення членів про делегування уповноваженого представника для участі в загальних зборах кооперативу

Встановлення судом обставин обрання позивачем неналежного та/або неефективного способу захисту своїх прав є самостійною та достатньою підставою для відмови у позові, що виключає необхідність дослідження судом обставин, зокрема, правомірності / законності скликання та проведення загальних зборів.

СП КГС ВС розглянула касаційну скаргу ОСОБА_1 та ОСОБА_2 у справі за позовом скаргників до Автогаражного кооперативу по експлуатації гаражів та зберіганню транспортних засобів (далі – АГК) про визнання недійсним рішення зборів.

Позовні вимоги ОСОБА_1 та ОСОБА_2 про визнання недійсним рішення зборів АГК від ряду № 20, яке оформлене протоколом загальних зборів членів кооперативу від ряду № 20 були обґрунтовані наявністю процедурних порушень під час скликання та проведення загальних зборів членів кооперативу.

Спір у цій справі стосується порядку делегування уповноваженого від ряду № 20 для участі у зборах уповноважених АГК.

Місцевий господарський суд відмовив у задоволенні позову позивачу-1, а позов позивача-2 задовольнив. Суд зазначив, що позивач-1 не має у власності гаражний бокс у ряді № 20, а тому оспорюване рішення не зачіпає його прав на участь в управлінні Кооперативом.

Суд апеляційної інстанції зазначене рішення скасував у частині задоволених позовних вимог та ухвалив нове рішення про відмову у позові; змінив мотивувальну частину рішення в іншій його частині. Апеляційний суд виснував, що визнання недійсним рішення загальних зборів членів АГК від ряду № 20 не є ефективним способом захисту позивачів у даній справі, оскільки визнання його недійсним не відновить порушених прав останніх.

ОЦІНКА СУДУ:

СП КГС ВС зазначила, господарським судам під час вирішення спорів, що виникають з корпоративних відносин, слід враховувати приписи ГПК України та з'ясувати наявність в особи, яка звернулася з позовом, суб'єктивного права або законного інтересу у правовідносинах, на захист яких подано позов, а також питання про наявність чи відсутність факту їх порушення, невизнання або оспорювання.

Здійснюючи правосуддя, господарський суд захищає права та інтереси фізичних і юридичних осіб, державні та суспільні інтереси у спосіб, визначений законом або договором. У випадку, якщо закон або договір не визначають ефективного способу захисту порушеного права чи інтересу особи, яка звернулася до суду, суд відповідно до викладеної в позові вимоги такої особи може визначити у своєму рішенні такий спосіб захисту, який не суперечить закону (ч. 1, 2 ст. 5 ГПК України).

За положеннями процесуального закону (зокрема ст. 236, 237, 267, 270, 282, 301, 315 ГПК України) суд зобов'язаний з'ясувати характер спірних правовідносин (предмет і підстави позову), наявність/відсутність порушеного права чи інтересу та можливість його поновлення/захисту в обраний спосіб.

З огляду на встановлені судами попередніх інстанцій обставини, та мету подання позову у цій справі, зокрема, як встановлено судами та не заперечується позивачами, перш за все останні не погоджуються з ухваленими на позачергових загальних зборах уповноважених АГК рішеннями, які оформлені протоколом № 1 від 22.02.2022, окрім іншого, в частині припинення повноважень Особа_1 як Голови правління та обрання нового складу правління АГК, у зв'язку з чим, Особа_1 та Особа_12 звернулись до господарського суду з позовними заявами про визнання його недійсним (справи № 910/1537/23 та № 910/2899/23), висновки суду апеляційної інстанції про те, що позовні вимоги про визнання недійсним рішення загальних зборів членів АГК «Північ» від ряду № 20, яке оформлене протоколом загальних зборів членів кооперативу від ряду № 20 від 17.02.2022 (про делегування уповноваженого Особа_5 від ряду № 20) не може призвести до поновлення будь-яких прав позивачів є правомірними та такими, що відповідають приписам чинного законодавства.

СП КГС ВС відступила від висновків Верховного Суду, викладених у постанові від 24.09.2024 у справі № 910/11661/23, оскільки встановлення судом обставин обрання позивачем неналежного та/або неефективного способу захисту своїх прав є самостійною та достатньою підставою для відмови у позові, що виключає необхідність дослідження судом обставин, зокрема, правомірності / законності скликання та проведення загальних зборів.

За результатами касаційного провадження касаційну скаргу залишено без задоволення, постанову апеляційного господарського суду – без змін.

Детальніше з текстом постанови СП КГС ВС від 27.01.2025 у справі № 910/14503/23 можна ознайомитись за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/124897505>.

3.2. Щодо питання, які позовні вимоги є належним та ефективним способом захисту прав міноритарних акціонерів у процедурі примусового викупу акцій (сквіз-ауту)

Міноритарний акціонер може звертатися з позовом про стягнення справедливої компенсації за примусово вилучені акції як до покупця, так і до його афілійованих осіб, кінцевого бенефіціарного власника та емітента. У таких правовідносинах підлягає застосуванню доктрина «підняття корпоративної завіси», оскільки відповідачі фактично становлять єдину економічну групу, їхні інтереси збігаються, а вигодонабувачем є кінцевий бенефіціарний власник. Застосування доктрини є виправданим для досягнення справедливого результату та полегшення виконання судового рішення. Спір підлягає розгляду в порядку господарського судочинства.

СП КГС ВС розглянула касаційну скаргу ПАТ «Металургійний комбінат «Азовсталь» у справі за позовом ПАТ «Закритий недиверсифікований корпоративний інвестиційний фонд «Синергія-7» (далі – ПАТ «Синергія-7») до Компанії BARLENCO LTD (Барленко ЛТД), LIMITED LIABILITY COMPANY METINVEST B.V. (ПРИВАТНОЇ КОМПАНІЇ З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ «МЕТІНВЕСТ Б.В.») (далі – Компанія METINVEST B.V.), ОСОБА_1 за участю третьої особи, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору, на стороні позивача - Фонду державного майна України (далі – Фонд, ФДМУ) за участю третьої особи, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору, на стороні PRIVATE LIMITED LIABILITY COMPANY METINVEST B.V. (ПРИВАТНОЇ КОМПАНІЇ З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ «МЕТІНВЕСТ Б.В.») - Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку (далі – НКЦПФР) за участю третьої особи, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору, на стороні відповідачів – ПрАТ «Металургійний комбінат «Азовсталь» (далі – ПрАТ «Азовсталь») про визнання недійсним рішення, визнання недійсним правочину, стягнення акцій.

Компанія «BARLENCO LTD» – афілійована особа з компаніями «METINVEST B.V.», «Метінвест Інтернешнл С.А.», ТОВ «Метінвест Холдінг», яким належав домінуючий контрольний пакет акцій ПрАТ «Азовсталь», примусово викупила акції цього товариства в міноритарного акціонера ПАТ «Синергія-7». Викуп відбувся відповідно до положень ст. 65-2 Закону України «Про акціонерні товариства» (процедура сквіз-ауту). Між афілійованими особами та компанією «BARLENCO LTD» було укладено договір, за яким остання здійснювала обов'язковий викуп акцій. Після завершення процедури сквіз-ауту компанія «BARLENCO LTD» перепродала компанії «METINVEST B.V.» усі примусово викуплені акції. Перепродаж вчинили також інші акціонери – афілійовані особи на користь компанії «METINVEST B.V.», яка стала одноосібним власником 100 % пакета акцій ПрАТ «Азовсталь»; кінцевий бенефіціарний власник не змінився.

Міноритарний акціонер вважав ціну, за якою відбувся викуп акцій, несправедливою, визначеною з порушенням вимог закону, тому звернувся до суду з позовом до покупця акцій, його афілійованої особи та кінцевого бенефіціарного власника про солідарне стягнення з відповідачів справедливої компенсації за примусово вилучені акції.

Рішенням господарського суду, яке залишено без змін постановою апеляційного господарського суду позов задоволено.

ОЦІНКА СУДУ:

СП КГС ВС зазначила про наявний особливий зв'язок між відповідачами, які є пов'язаними особами, що входять до групи компаній, які знаходяться під домінуючим контролем фізичної особи та можливість підняття корпоративної завіси щодо таких осіб при оскарженні ціни викупу акцій у процедурі сквіз-ауту.

Застосування доктрини підняття корпоративної завіси є обґрунтованим, оскільки відповідачі, незалежно від наявності чи відсутності у Компанії статусу «технічної» особи, фактично становлять єдину економічну групу, їх інтереси збігаються. Особливістю діяльності групи компаній є те, що один учасник цієї групи може діяти в інтересах інших учасників, а тому неможливо визначити, хто саме отримав вигоду від процедури примусового продажу акцій за заниженою ціною. Вигодонабувачем у такому випадку може бути будь-яка юридична особа, а відтак, кінцевим вигодонабувачем є кінцевий бенефіціарний власник, що вбачається навіть із визначення самого поняття «бенефіціар» (від фр. *benefice* – прибуток, користь) – це особа, яка одержує вигоди.

Застосування доктрини також є виправданим, оскільки переслідує мету досягнення справедливого результату, зокрема, полегшити виконання судового рішення за умови повного або часткового задоволення позовних вимог.

СП КГС ВС дійшла висновку про те, що позовні вимоги міноритарного акціонера про визначення суми компенсації, стягнення збитків або неправомірної вигоди у справах щодо процедури сквіз-аут можуть бути адресовані, зокрема, до кінцевого бенефіціарного власника, оскільки у таких правовідносинах підлягає застосуванню доктрина «підняття корпоративної завіси».

Спір, у якому «піднімають корпоративну завісу», відповідно до ст. 19 ЦПК та ст. 20 ГПК, має відноситися до юрисдикції господарських судів.

СП КГС ВС, залишаючи без змін рішення попередніх судових інстанцій, не знайшла підстав для відступу від попередніх правових висновків у цій категорії спорів.

За результатами касаційного провадження касаційну скаргу залишено без задоволення, а рішення судів попередніх інстанцій – без змін.

Детальніше з текстом постанови СП КГС ВС від 03.02.2025 у справі № 910/8714/18 можна ознайомитись за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/125060495>.

3.3. Щодо визнання недійсним договору купівлі-продажу частки ТОВ, укладеного одним із подружжя, як ефективного способу захисту порушених прав іншого з подружжя

Пред'явлення позовних вимог про визнання договору купівлі-продажу частки товариства недійсним одним з подружжя, який разом з іншим подружжям є власниками спільного сумісного майна, є належним та ефективним способом захисту

порушеного права у разі, якщо такий позов заявлений з метою повернення одному з подружжя, частки в спільному майні подружжя.

Правовим наслідком недійсності договору купівлі-продажу буде відновлення права спільної сумісної власності подружжя.

Покупець, діючи добросовісно і розумно, повинен був не лише перевірити інформацію з ЄДРЮОФОПГО (стосовно учасників юридичної особи), а і оцінити й інші обставини, зокрема перевірити особу, як контрагента за договором, з'ясувати перебування контрагента у шлюбі на момент вчинення правочину для встановлення обставин необхідності надання письмової згоди одного з подружжя на відчуження спільного сумісного майна, або встановлення обставин поділу, виділу в натурі частки з майна, що перебуває в спільній сумісній власності.

КГС ВС розглянув касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за позовом скаржниці до ОСОБА_3, ОСОБА_4, треті особи, які не заявляють самостійних вимог щодо предмета спору, на стороні відповідачів: 1. Приватний нотаріус, 2. Національне агентство з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, 3. ТОВ про визнання недійсним договору та скасування державної реєстрації.

Фізична особа ОСОБА_1 (далі – позивачка) звернулася до господарського суду позовом в якому просила:

1) визнати недійсним договір купівлі-продажу частки ТОВ «КБ Білдінг Груп» (далі – товариство) у розмірі 13700 000 грн, укладений між ОСОБА_3 та ОСОБА_4 та акт приймання-передачі частки у статутному капіталі товариства, складений на виконання договору купівлі - продажу частки у статутному капіталі Товариства;

2) скасувати державну реєстрацію змін до відомостей Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань (далі – ЄДРЮОФОПГО) про учасника та кінцевого бенефіціарного власника ОСОБА_4, розмір частки якого становить 13 700 000 грн, що відповідає 50 % від загального розміру статутного капіталу товариства.

Позов мотивовано тим, що правочин з відчуження частки у статутному капіталі товариства було вчинено за відсутності належної згоди позивачки на розпорядження відповідачем-1 спільним сумісним майном, тобто без належних повноважень, що суперечить вимогам чинного законодавства України, в тому числі ст. 65 СК України. Товариство створено ОСОБА_3 за час перебування у шлюбі з позивачкою, на основі майна, яке знаходилось у їх спільній сумісній власності, зокрема, за спільно нажиті кошти подружжя; оскаржуваний договір купівлі-продажу частки у статутному капіталі товариства не містить істотних умов, в розумінні ч. 5 ст. 21 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю», а саме: ціну договору, строк дії договору, порядок проведення розрахунків.

Постановою апеляційного господарського суду скасовано рішення господарського, прийнято нове рішення, яким у задоволенні позову відмовлено.

КГС ВС зазначив, що у спорі про визнання недійсним договору, який вчинено за відсутності належної згоди позивачки на розпорядження відповідачем-1 спільним

сумісним майном, акта приймання-передачі частки та скасування державної реєстрації, перевірка законності та добросовісності набуття частки відповідачем-2 полягає у з'ясуванні обставин дотримання вимог законодавства при вчиненні оспорюваного договору з відповідачем-1. Оцінка таких обставин має надаватися у спорі про визнання договору недійсним.

Повернення частки у таких правовідносинах, фактично, є наслідком визнання недійсним оспорюваного правочину, який (наслідок) безпосередньо зумовлює зобов'язання для відповідачів згідно з нормою абз. 2 ч. 1 ст. 216 ЦК України.

КГС ВС констатував, що оспорювати правочин може особа (заінтересована особа), яка не була стороною правочину, однак вважає своє право власності на це майно порушеним або вважає порушеним інше речове право на відчужене майно. За відсутності визначення поняття «заінтересована особа» такою особою є кожен, хто має конкретний майновий інтерес в оспорюваному договорі. Самі по собі дії осіб, зокрема щодо вчинення правочинів, навіть якщо вони здаються іншим особам неправомірними, не можуть бути оспорені в суді, допоки ці особи не доведуть, що такі дії порушують їх права.

Пред'явлення позовних вимог про визнання договору недійсним ОСОБА_1, яка разом з ОСОБА_3 є власниками спільного сумісного майна – частки у статутному капіталі товариства, є належним та ефективним способом захисту порушеного права у разі, якщо такий позов заявлений з метою повернення одному з подружжя, частки в спільному майні подружжя.

Тобто правовим наслідком недійсності договору купівлі-продажу буде відновлення права спільної сумісної власності позивачки та відповідача-1.

Зазначене не було враховано судом апеляційної інстанції, у зв'язку з чим, відмовляючи в задоволенні позову, апеляційний господарський суд помилково вказав на неефективність способу захисту без оцінки питання щодо належності обраного позивачем способу захисту в контексті застосування положень ст. 215, 216 ЦК України.

КГС ВС відзначив, що норми ч.1 ст. 60 СК України, ч.1, 2 ст. 355, ст. 368 ЦК України встановлюють презумпцію спільності права власності подружжя на майно, яке набуто ними в період шлюбу. Ця презумпція може бути спростована, й один з подружжя може оспорювати поширення правового режиму спільного сумісного майна на певний об'єкт, у тому числі в судовому порядку. Тягар доказування обставин, необхідних для спростування презумпції, покладається на того з подружжя, який її спростовує.

Приписи ст. 369 ЦК України, ст. 65, ч. 1 ст. 67 СК України не тільки забезпечують права одного з подружжя, а й обмежують права іншого з подружжя у відчуженні спільного подружнього майна, оскільки ставлять правомочності одного з подружжя на відчуження майна в залежність від наявності належним чином оформленої згоди іншого з подружжя на таке відчуження. Відсутність такої згоди свідчить про відсутність повноважень в одного з подружжя (відчужувача) на відчуження подружнього майна. У таких випадках відсутня воля власника спільного майна, на боці якого виступають обидва співвласники (подружжя), на вчинення правочину.

За договором купівлі-продажу частки у статутному капіталі товариства продавець продав, а покупець купив належну продавцю частку статутного капіталу товариства у розмірі 13 700 000 грн, що становить 50 % статутного капіталу товариства, тобто така частка належить до цінного майна і для її відчуження необхідна письмова згода другого з подружжя відповідно до вимог ч. 3 ст. 65 СК України.

Матеріали справи не містять письмової згоди позивачки на відчуження відповідачем-1 належної їм частки статутного капіталу товариства, умови оспорюваного договору також не містять такої згоди.

КГС ВС звернув увагу на те, що ВП ВС неодноразово послідовно формувала позицію про те, що презумпція розпорядження спільним майном одним з подружжя за згодою другого з подружжя встановлена саме на користь добросовісного набувача прав на таке майно.

Тлумачення ч. 5 ст. 12 ЦК України свідчить, що згідно з наведеною нормою добросовісність набувача презюмується, тобто набувач вважається добросовісним, поки не буде доведено протилежне. Якщо судом буде встановлено, що набувач знав чи міг знати про наявність перешкод до вчинення правочину, в тому числі про те, що продавець не мав права відчужувати майно, це може свідчити про недобросовісність набувача і є підставою для задоволення позову про визнання такого правочину недійсним.

Добросовісність здійснення права завжди проявляється в поведінці особи – носія такого права, яка, знаючи (повинна була знати), що здійснення нею прав або виконання обов'язків може призвести до негативних наслідків, вжила доступні їй заходи для їх усунення. В іншому випадку така особа має вважатися недобросовісною з настанням для неї тих чи інших правових наслідків.

КГС ВС зауважив, що покупець як добросовісний набувач не звільняється від негативних наслідків, які можуть виникнути при укладенні правочину. Набувач із великим ступенем зацікавленості повинен оцінювати обставини укладення правочину.

Відповідач-2, як покупець, діючи добросовісно і розумно, повинен був не лише перевірити інформацію з ЄДРЮОФОПГО (стосовно учасників юридичної особи), а і оцінити й інші обставини, зокрема перевірити особу, як контрагента за договором (огляд паспорта для встановлення особи, з якою укладається договір), з'ясувати перебування контрагента у шлюбі на момент вчинення правочину (КГС ВС бере до уваги можливість перевірки такого факту з огляду на державну реєстрацію шлюбу, як акта цивільного стану, з видачою відповідних документів та внесенням інформації до Державного реєстру актів цивільного стану громадян і паспорта громадянина) для встановлення обставин необхідності надання письмової згоди одного з подружжя на відчуження спільного сумісного майна, або встановлення обставин поділу, виділу в натурі частки з майна, що перебуває в спільній сумісній власності. Крім того, відповідач-2 повинен був з'ясувати й інші обставини, які можуть свідчити про сумнівний характер вчинюваного правочину, зокрема відсутність зрозумілої економічної мети оспорюваного правочину (відсутність ціни договору, норм договору

щодо обов'язку покупця оплатити частку тощо), тобто його оплатність (укладення договору одним із подружжя в інтересах сім'ї, можливість використання одержаного за таким договором в інтересах сім'ї).

З огляду на зазначене, відповідач-2, як покупець, за всіма обставинами, проявивши розумну обачність, не міг не знати про обмеження повноважень відповідача-1, міг та мав би оцінити всі ризики, проте не вчинив дій, щоб пересвідчитися в наявності обмежень повноважень у відповідача-1 на укладення оспорюваного правочину, тобто діяв недобросовісно та нерозумно.

КГС ВС зазначив, що суд першої інстанції дійшов правомірного висновку про наявність підстав для задоволення позову про визнання договору купівлі-продажу частки товариства недійсним.

Ураховуючи наведене, КГС ВС скасував постанову суду апеляційної інстанції, а рішення господарського суду змінив, виклавши його мотивувальну частину в редакції цієї постанови. В іншій частині рішення господарського суду залишив у силі.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 16.01.2025 у справі № 922/405/24 можна ознайомитись за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/124560620>.

3.4. Щодо правової природи правовідносин з обрання члена виконавчого органу товариства

Обрання члена виконавчого органу товариства за своєю правовою природою, предметом регулювання правовідносин і правовими наслідками не є предметом регулювання трудового права. Надання повноважень члену виконавчого органу товариства в силу ст. 99 ЦК України є дією уповноваженого органу товариства, спрямованою на наділення члена виконавчого органу правом на здійснення управлінської діяльності товариством.

КЗпП, врегульовуючи трудові правовідносини, пов'язані з укладенням трудового договору (контракту) як угоди між працівником і роботодавцем, зокрема щодо захисту прав працівника від порушення з боку роботодавця при укладенні трудового договору (контракту), водночас, не містить правового регулювання правовідносин щодо формування виконавчого органу.

Спір, який стосується законності обрання наглядовою радою члена правління товариства вимагав оцінювання законності дій органів управління юридичної особи – наглядової ради, зокрема відповідності цих дій вимогам цивільного, а не трудового законодавства.

КГС ВС розглянув касаційну скаргу АТ у справі за позовом скаржника до ОСОБА_1 про визнання договору недійсним.

Рішенням наглядової ради АТ обрано до складу правління Компанії ОСОБА_1 та затверджено основні умови контракту.

На виконання вказаного рішення наглядової ради, між АТ та ОСОБА_1 (далі – член правління) укладено контракт.

Звертаючись із позовом, позивач просив визнати недійсним укладений між Компанією в особі голови наглядової ради та громадянином ОСОБА_1 контракт про обрання останнього членом правління АТ із змінами і доповненнями (додатковими угодами до контракту), мотивуючи позов тим, що спірний контракт укладено з неуповноваженою особою від Компанії, на момент укладення спірного контракту повноваження членів наглядової ради Компанії та голови наглядової ради Компанії були припинені.

Позивач зазначав, що спірний контракт є договором цивільно-правового характеру, що може бути визнаним недійсним відповідно до ст. 203, 215 ЦК України.

Рішенням господарського суду, яке залишене без змін постановою апеляційного господарського суду у задоволенні позовних вимог відмовлено.

Відмовляючи у задоволенні позову, суд першої інстанції виходив з того, що предметом оспорюваного позивачем контракту є праця (трудова функція) особи, яка є об'єктом саме трудових правовідносин, які повною мірою врегульовані трудовим законодавством (зокрема, ст. 3, 7, 9, 9-1, 44 КЗпП України), а відтак положення ЦК України щодо умов дійсності правочину та правових наслідків недійсності правочину не підлягають застосуванню для регулювання суспільних відносин, які виникають у зв'язку з укладенням трудового договору (контракту).

ОЦІНКА СУДУ:

КГС ВС зазначив, що обрання члена виконавчого органу товариства за своєю правовою природою, предметом регулювання правовідносин і правовими наслідками не є предметом регулювання трудового права. Надання повноважень члену виконавчого органу товариства в силу ст. 99 ЦК України є дією уповноваженого органу товариства, спрямованою на наділення члена виконавчого органу правом на здійснення управлінської діяльності товариством.

Реалізація учасниками товариства корпоративних прав на участь у його управлінні шляхом прийняття компетентним органом рішень про обрання (призначення), усунення, відсторонення, звільнення, відкликання членів виконавчого органу стосується також наділення або позбавлення їх повноважень на управління товариством. Хоча такі рішення уповноваженого на це органу можуть мати наслідки і в межах трудових правовідносин, але визначальними за таких обставин є корпоративні правовідносини.

Аналіз норм трудового (статті 3, 9, 21 КЗпП) та цивільного (статті 97, 99 ЦК України) законодавства у їх системному взаємозв'язку свідчить, що КЗпП, врегульовуючи трудові правовідносини, пов'язані з укладенням трудового договору (контракту) як угоди між працівником і роботодавцем, зокрема щодо захисту прав працівника від порушення з боку роботодавця при укладенні трудового договору (контракту), водночас, не містить правового регулювання правовідносин щодо формування виконавчого органу.

КГС ВС зазначив, що у справі, що переглядається, спір стосується законності обрання наглядовою радою члена правління товариства, а отже розгляд вимог позивача вимагав оцінювання законності дій органів управління юридичної особи – наглядової ради, зокрема відповідності цих дій вимогам цивільного, а не трудового

законодавства. Те, що предметом контракту є праця, не свідчить про трудовий характер спору, оскільки умови контракту не є предметом розгляду у цій справі.

Оскільки підставою для відмови у задоволенні позову стало помилкове твердження судів попередніх інстанцій про незастосування до спірних відносин положень ЦК України, а судами першої та апеляційної інстанції фактично не надавалася оцінка підставам позову, зокрема повноваженням наглядової ради, наявності/відсутності трудових правовідносин, доводам стосовно порушення Закону України «Про акціонерні товариства» та статуту позивача, КГС ВС вирішив скасувати оскаржувані судові рішення та направити справу на новий розгляд.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 15.01.2025 у справі № 910/15094/23 можна ознайомитись за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/124459340>.

3.5. Щодо неможливості господарських судів приймати рішення про припинення повноважень голови ОСББ, оскільки це питання належить до виключної компетенції уповноважених статутних органів ОСББ

У разі, коли законом передбачено прийняття рішення з того чи іншого питання виключно загальними зборами, ці повноваження не можуть відповідно до статуту юридичної особи бути надані або делеговані іншим органам цієї особи. Господарські суди також не можуть приймати рішення з питань, віднесених до виключної компетенції загальних зборів, у тому числі про внесення змін до установчих документів юридичної особи, включення особи до складу наглядової ради юридичної особи тощо. Оскільки повноваження посадової особи об'єднання припиняється її переобранням, то суди не мають права приймати рішення з питань, віднесених до виключної компетенції загальних зборів.

Питання припинення повноважень голови правління об'єднання, у тому числі у зв'язку зі спливом строку, на який він обраний, належить до виключної компетенції уповноважених статутних органів ОСББ.

КГС ВС розглянув касаційну скаргу ТОВ у справі за позовом скаржника до РДА, за участю третьої особи, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору, на стороні відповідача – ОСББ, про зобов'язати вчинити дії.

ТОВ звернулось до суду з позовом про зобов'язання виключити з ЄДР запису про ОСОБА_1, як керівника та підписанта ОСББ, у зв'язку із закінченням строку, на який його обрано на цю посаду.

На обґрунтування позовних вимог Товариство послалося на те, що повноваження ОСОБА_1, як голови правління ОСББ, припинені з 05.08.2022 в силу закінчення строку, на який він обраний, тоді як він продовжує вчиняти юридичні дії від імені об'єднання й отримувати заробітну плату, чим порушує права й охоронювані законом інтереси Товариства, як співвласника будинку.

Рішенням господарського суду позов задоволено.

Апеляційним господарським судом скасовано рішення господарського суду та ухвалено нове рішення про відмову у позові. Постанова апеляційного господарського суду обґрунтована відсутністю доказів припинення повноважень ОСОБА_1, як голови правління ОСББ, шляхом прийняття компетентним органом рішення про його звільнення і про обрання іншого складу органу управління.

ОЦІНКА СУДУ:

КГС ВС зазначив, що Закон України «Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку» (далі – Закон України про ОСББ) визначає ОСББ як юридичну особу, створену власниками для захисту їх прав, сприяння використанню їх власного майна, управління, утримання і використанню неподільного та загального майна.

Згідно зі статутом ОСББ воно діє відповідно до Закону про ОСББ, чинного законодавства України та статуту.

Частиною 18 ст. 10 Закону про ОСББ передбачений порядок обрання та відкликання членів правління, їх кількісний склад та строки обрання встановлюються загальними зборами.

Положення ч. 1, 2, 9 ст. 10 Закону про ОСББ містять приписи про те, що органами управління об'єднання є загальні збори об'єднання, правління, ревізійна комісія об'єднання. Вищим органом управління об'єднання є загальні збори. До виключної компетенції загальних зборів об'єднання відноситься, зокрема затвердження статуту об'єднання, внесення змін до нього; обрання членів правління об'єднання.

У пункті 3 розділу 3 статуту ОСББ також передбачено, що обрання членів правління об'єднання належить до виключної компетенції загальних зборів.

КГС ВС звернув увагу на те, що Закон про ОСББ не визначає, до компетенції якого саме органу віднесено обрання голови правління (загальних зборів чи правління як виконавчого органу об'єднання). При цьому рішення правління про обрання головою правління з 01.07.2021 ОСОБА_1 не оскаржувалось сторонами, тоді як підставою цього позову є закінчення установленого статутом річного строку, на який обраний голова правління, і втрати у зв'язку з цим його повноважень.

КГС ВС зауважив, що із приписів ч. 18 ст. 10 Закону про ОСББ слід дійти висновку, що обрання головою правління ОСББ здійснюється на підставі рішення загальних зборів співвласників на строк, визначений у такому рішенні.

У разі, коли законом передбачено прийняття рішення з того чи іншого питання виключно загальними зборами, ці повноваження не можуть відповідно до статуту юридичної особи бути надані або делеговані іншим органам цієї особи. Господарські суди також не можуть приймати рішення з питань, віднесених до виключної компетенції загальних зборів, у тому числі про внесення змін до установчих документів юридичної особи, включення особи до складу наглядової ради юридичної особи тощо. Оскільки повноваження посадової особи об'єднання припиняється її переобранням, то суди не мають права приймати рішення з питань, віднесених до виключної компетенції загальних зборів.

Питання припинення повноважень голови правління об'єднання, у тому числі у зв'язку зі спливом строку, на який він обраний, належить до виключної компетенції уповноважених статутних органів ОСББ.

У справі відсутнє рішення визначене статутом органів управління об'єднання про продовження/поновлення повноважень голови правління у передбачений чинним законодавством України та статутом строк, і внесення змін до відомостей про цю юридичну особу щодо зміни її керівника.

КГС ВС погодився з висновками апеляційного господарського суду про відмову у задоволенні позову, адже наявність повноважень у ОСОБА_1, як голови правління ОСББ, на дату ухвалення судом першої інстанції оскаржуваного рішення, позивач не спростував, позаяк компетентний орган ОСББ рішення з цього питання не прийняв.

За результатами касаційного провадження касаційну скаргу залишено без задоволення, постанову апеляційного господарського суду без змін.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 21.01.2025 у справі № 910/1967/24 можна ознайомитись за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/124829952>.

3.6. Про застосування такого заходу забезпечення позову, як зупинення дії рішення загальних зборів учасників товариства, яким обрано директора товариства

Зупинення дії рішення загальних зборів учасників товариства, яким обрано директора товариства, та заборона здійснювати директору, зокрема, управління поточною діяльністю товариства свідчить про втручання суду у господарські відносини та може призвести до блокування господарської діяльності юридичної особи, що стане наслідком невиправданого обмеження прав товариства, його учасників та третіх осіб.

КГС ВС розглянув касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за позовом скаржниці до товариства; ОСОБА_2; приватного нотаріуса, за участю третьої особи, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору, на стороні відповідача 1 ОСОБА_3, про визнання недійсним рішення загальних зборів та договору управління спадщиною, скасування державної реєстрації.

Позивачка звернулася до суду з позовом до відповідачів у якому просила:

визнати недійсним рішення загальних зборів засновників (учасників) товариства; визнати недійсним з моменту укладання договір управління спадщиною та застосувати наслідки його недійсності; скасувати державну реєстрацію призначення директором товариства ОСОБА_2; скасувати державну реєстрацію виправлення помилки щодо призначення директором товариства ОСОБА_2.

Рішенням господарського суду у задоволенні позовних вимог ОСОБА_1 відмовлено у повному обсязі.

На стадії апеляційного оскарження рішення господарського суду, позивачкою до суду апеляційної інстанції подано заяву про забезпечення позову, в якій остання просила суд: заборонити здійснювати ОСОБА_2 управління поточною діяльністю

та коштами товариства, підписувати будь-які договори, угоди, акти, накладні, видавати довіреності від імені товариства, розпоряджатися майном та коштами товариства, які знаходяться на банківських рахунках та касі товариства; зупинити дію рішення загальних зборів учасників товариства.

Ухвалою апеляційного господарського суду у задоволенні заяви ОСОБА_1 про забезпечення позову відмовлено у повному обсязі.

КГС ВС погодився з висновком апеляційного господарського суду про те, що позивачкою не наведено фактичних обставин, які б свідчили про реальну ймовірність ускладнення чи унеможливлення ефективного захисту порушених прав позивача, за захистом яких вона звернулася до суду, у разі задоволення позову та обставин, які б підтверджували, що невжиття відповідних заходів забезпечення позову ускладнить чи унеможливить ефективний захист або поновлення порушених чи оспорюваних прав або інтересів позивачки.

При цьому суд врахував, що заявлені позивачкою заходи не спрямовані на забезпечення збереження «status quo» до остаточного вирішення спору, а є тотожними заявленим позовним вимогам, що суперечить інституту забезпечення позову. Також такі заходи є неспівмірними з предметом спору та порушуватимуть збалансованість інтересів сторін справи.

КГС ВС відзначив, що у спірних правовідносинах зупинення дії рішення загальних зборів учасників товариства, яким обрано директора товариства, та заборона здійснювати директору, зокрема, управління поточною діяльністю товариства свідчить про втручання суду у господарські відносини та може призвести до блокування господарської діяльності юридичної особи, що стане наслідком невиправданого обмеження прав товариства, його учасників та третіх осіб.

Ураховуючи наведене, КГС ВС касаційну скаргу залишив без задоволення, ухвалу апеляційного господарського суду без змін.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 20.01.2025 у справі № 910/8275/24 можна ознайомитись за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/124591447>.

3.7. Щодо підтвердження повноваження адвоката на здійснення представництва інтересів учасника товариства на загальних зборах учасників ТОВ

Належним доказом на підтвердження повноважень адвоката на здійснення представництва інтересів учасника товариства на загальних зборах учасників товариства є саме довіреність, оскільки положення ч. 1 ст. 33 Закону «Про ТОВ та ТДВ» передбачають, що загальні збори учасників проводяться в порядку, встановленому, зокрема, статутом товариства, в якому, в свою чергу, вказано, що документом, на підставі якого представники учасників приймають участь у загальних зборах, є саме довіреність.

КГС ВС розглянув касаційну скаргу Компанії у справі за позовом Компанії до відповідачів: 1) ТОВ, 2) Департаменту реєстраційних послуг Запорізької міської ради (далі – Департамент) за участі третьої особи, яка не заявляє самостійних вимог

щодо предмета спору, на стороні ТОВ – Фонду державного майна України (далі – ФДМУ) про визнання недійсними рішень річних загальних зборів, визнання протиправними та скасування реєстраційних дій.

Учасниками ТОВ є ФДМУ, якому належить 51 % статутного капіталу, та Компанія, якій належить 49 % статутного капіталу товариства.

У липні 2023 року відбулись річні загальні збори учасників ТОВ, про які учасники товариства були повідомлені.

Представник Компанії з'явився на річні загальні збори ТОВ, втім не був допущений до голосування на них, оскільки він хоч і надав копії свідоцтва про право на зайняття адвокатською діяльністю, договору про надання правничої допомоги та ордеру на надання правничої допомоги, проте не надав довіреність від Компанії.

Не погоджуючись із рішеннями, прийнятими загальними зборами, Компанія звернулася до суду з позовом до ТОВ, Департаменту з позовними вимогами про визнання недійсними рішень річних загальних зборів учасників ТОВ; визнання протиправними та скасування реєстраційних дій.

Рішенням господарського суду, яке залишено без змін постановою апеляційного господарського суду у задоволенні позову відмовлено.

ОЦІНКА СУДУ:

КГС ВС зазначив, що відповідно до ч.1 ст. 26 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» адвокатська діяльність здійснюється на підставі договору про надання правничої допомоги. Документами, що посвідчують повноваження адвоката на надання правничої допомоги, можуть бути: 1) договір про надання правничої допомоги; 2) довіреність; 3) ордер; 4) доручення органу (установи), уповноваженого законом на надання безоплатної правничої допомоги.

Зі ст.26 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» та п.12 Положення про ордер на надання правничої (правової) допомоги у новій редакції, затвердженого рішенням Ради адвокатів України від 12.04.2019 № 4112 (в редакції, чинній на дату проведення загальних зборів), а також типової форми ордера вбачається, що ордер містить лише відомості про обмеження повноважень, якщо такі передбачені договором про надання правничої (правової) допомоги.

Втім, в ордері на надання правничої допомоги чітко не зазначаються повноваження, надані адвокату при здійсненні представництва/захисту інтересів клієнта.

При цьому, КГС ВС врахував, що Компанія а ні у позовній заяві, а ні в апеляційній скарзі не наголошувала на можливості здійснення представництва адвокатом інтересів учасника товариства на загальних зборах учасників товариства лише на підставі ордеру на надання правничої допомоги.

Позиція Компанії у судах апеляційної та касаційної інстанцій зводилась до того, що представник Компанії адвокат мав повноваження на участь та голосування у загальних зборах ТОВ, оскільки у нього була як відповідна довіреність, так і ордер на надання правничої допомоги.

Відповідно до ч.1 ст. 33 Закону «Про ТОВ та ТДВ» загальні збори учасників проводяться в порядку, встановленому законом та статутом товариства.

КГС ВС зауважив, що учасники товариства беруть участь у загальних зборах учасників особисто або через своїх представників (ч. 2 ст. 33 Закону «Про ТОВ та ТДВ», п.10.12. статуту ТОВ).

Вимоги щодо підтвердження факту представництва учасників, які виявили намір взяти участь у загальних зборах через своїх представників, містяться у статуті ТОВ.

КГС ВС відзначив, що у статуті чітко визначено, документом, на підставі якого представники учасників приймають участь у загальних зборах, є довіреність (п.10.12.2 статуту ТОВ).

Враховуючи викладене, КГС ВС дійшов висновку про те, що оскільки положення ч.1 ст. 33 Закону «Про ТОВ та ТДВ» передбачають, що загальні збори учасників проводяться в порядку, встановленому, зокрема, статутом товариства, в якому, в свою чергу, вказано, що документом, на підставі якого представники учасників приймають участь у загальних зборах, є саме довіреність, то належним доказом на підтвердження повноважень адвоката на здійснення представництва інтересів учасника товариства на загальних зборах учасників товариства є саме довіреність.

Суди попередніх інстанцій встановили, що в матеріалах справи відсутні докази того, що представник Компанії адвокат при реєстрації учасників для участі в загальних зборах учасників товариства 11.07.2023 надавав оригінал чи завірену копію довіреності від 28.06.2023.

Крім того, суди встановили, що довіреність була оформлена 28.06.2023 та засвідчена апостилем, проставленим 03.07.2023. Справжність підпису перекладача ОСОБА_3, який здійснив переклад апостилю з англійської на українську мову, була посвідчена приватним нотаріусом за місцезнаходженням у місті Київ 11.07.2023, тобто в день, на який було призначено проведення річних загальних зборів ТОВ о 12 год 00 хв за місцезнаходженням товариства у місті Запоріжжя.

При цьому, як вказали суди попередніх інстанцій, Компанія не виклала обставин із поясненням об'єктивної фізичної можливості пред'явлення вищевказаної довіреності на загальних зборах учасників ТОВ, що відбувались в той же день у місті Запоріжжя, зважаючи на значну відстань між містами Київ та Запоріжжя та закриття повітряного простору України для цивільних користувачів повітряного простору у зв'язку з військовою агресією російської федерації.

З урахуванням цього, не знайшли своє підтвердження доводи Компанії про можливість здійснення представництва адвокатом інтересів учасника товариства на загальних зборах учасників товариства на підставі ордеру на надання правничої допомоги, а не довіреності, яка передбачена статутом ТОВ.

Представник Компанії адвокат був присутній на загальних зборах, втім не був допущений до голосування з питань порядку денного.

Неможливість представника Компанії взяти участь у голосуванні на загальних зборах учасників ТОВ була зумовлена лише тим, що представник не надав оригінал або нотаріально посвідчену копію довіреності від Компанії на вчинення відповідних дій, як того вимагає статут ТОВ.

За результатами касаційного провадження касаційну скаргу залишено без задоволення, а рішення судів попередніх інстанцій – без змін.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 19.02.2025 справі № 908/2596/23 можна ознайомитись за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/125427015>.

3.8. Щодо виплати вартості частки учаснику ТОВ у зв'язку з його виходом зі складу учасників (засновників) товариства

Для вирішення спору про стягнення з товариства на користь учасника, який вийшов з товариства, вартості частки учасника вирішальним є встановлення розміру оплаченої частини частки учасника.

Відповідне право на одержання вартості частини майна при виході з господарського товариства виникає в учасника товариства лише після внесення ним частки у визначеному розмірі до статутного капіталу товариства. У разі, якщо учасник не повністю вніс (не повністю оплатив) свій вклад до статутного капіталу товариства, йому виплачується дійсна вартість частки пропорційно внесеній (оплаченій) частині вкладу.

Відомості з ЄДР виконують функцію оголошення прав на частку невизначеному колу третіх осіб. Отже, такі відомості та документи вважаються достовірними до того моменту, поки не буде доведено їх недостовірність.

КГС ВС розглянув касаційну скаргу ТОВ у справі за позовом ОСОБА_1 до касатора про стягнення 1 302 343,77 грн вартості частки майна.

Особа_1, як учасник ТОВ, звернувся до господарського суду з позовом до відповідача про стягнення 1 302 343,77 грн вартості частини майна Товариства у зв'язку із виходом зі складу учасників (засновників).

Свої вимоги мотивував тим, що ним було складено нотаріальну заяву про вихід зі складу учасників (засновників) Товариства та в цій заяві він просив в строки які передбачені чинним законодавством України затвердити зміни до статутних документів та здійснити всі необхідні юридично значущі дії щодо виведення його зі складу учасників (засновників) Товариства. Нотаріальна заява про вихід з Товариства разом з витягом з єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань була вручена особисто представнику відповідача.

Рішенням господарського суду у задоволенні позову відмовлено.

Постановою апеляційного господарського суду скасовано рішення господарського суду, ухвалено нове рішення про задоволення позову. Постанова суду мотивована, зокрема, тим, що позовна вимога про стягнення з відповідача на користь позивача ОСОБА_1 - учасника, який вийшов з товариства, 1 302 343,77 грн як вартості частини майна товариства, пропорційній його частці у статутному капіталі, підтверджена положеннями статуту товариства, звітом про оцінку майна та висновком експерта в межах економічної експертизи, призначеної судом у даній

справі, про те, що статутний фонд Товариства сформований повністю та всі частки учасників внесені (сплачені), і щодо вартості частини майна, яка належить до сплати ОСОБА_1, виходячи із дійсної (ринкової) вартості необоротних і оборотних активів Товариства та його зобов'язань.

ОЦІНКА СУДУ:

КГС ВС зазначив, що для вирішення спору про стягнення з товариства на користь учасника, який вийшов з товариства, вартості частки учасника вирішальним є встановлення розміру оплаченої частини частки учасника.

ТОВ створене шляхом перетворення із ЗАТ. Нову редакцію статуту ТОВ затверджено загальними зборами учасників товариства і положення статуту підтверджують, що ОСОБА_1 є засновником і учасником товариства із внеском / часткою в статутному капіталі 28 834 грн або 7,0845 %, відсоток при отриманні прибутку - 7,0845 %, кількість голосів на загальних зборах учасників – 28 834 голосів або 7,0845 %.

У п. 5.3 статуту визначено, що засновниками (учасниками) сформовано до моменту державної реєстрації 100 % статутного капіталу товариства, тобто – 407 000 грн за рахунок грошових внесків засновників (учасників).

Відповідне право на одержання вартості частини майна при виході з господарського товариства виникає в учасника товариства лише після внесення ним частки у визначеному розмірі до статутного капіталу товариства. У разі, якщо учасник не повністю вніс (не повністю оплатив) свій вклад до статутного капіталу товариства, йому виплачується дійсна вартість частки пропорційно внесеній (оплаченій) частині вкладу.

За висновком КГС ВС, суд апеляційної інстанції правильно оцінив положення статуту як належний та достовірний доказ того, що статутний капітал ТОВ був сформований повністю, а ОСОБА_1 належить частка у статутному капіталі товариства у розмірі 28 834,00 грн або 7,0845 %. Також суд врахував висновок експерта, у якому вказано, що у наданих на дослідження документах наявна інформація, що статутний фонд ЗАТ та ТОВ сформований повністю та всі частки учасників внесені (сплачені).

КГС ВС звернув увагу на те, що відомості щодо розміру статутного капіталу товариства та його учасників були відображені у статуті з відповідною державною реєстрацією змін.

За змістом ст. 4 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань» основними засадами державної реєстрації є, зокрема, принципи об'єктивності, достовірності та повноти відомостей у ЄДР; а також внесення відомостей до ЄДР виключно на підставі та відповідно до цього Закону.

Якщо документи та відомості, що підлягають внесенню до ЄДР, внесені до нього, такі документи та відомості вважаються достовірними і можуть бути використані у спорі з третьою особою (ст.10 Закону).

Відомості з ЄДР виконують функцію оголошення прав на частку невизначеному колу третіх осіб.

Отже, такі відомості та документи вважаються достовірними до того моменту, поки не буде доведено їх недостовірність.

КГС ВС дійшов висновку, що суд апеляційної інстанції, дослідивши наявні в матеріалах справи докази та обставини справи, встановив факт формування статутного капіталу відповідача в повному обсязі, а також те, що частка ОСОБА_1 у статутному капіталі ТОВ становить 28 834,00 грн або 7,0845 %. Доводи позивача про виконання обов'язку з внесення внеску як засновником і учасником у статутний капітал Товариства підтверджені належними і достовірними доказами у справі.

За результатами касаційного провадження касаційну скаргу залишено без задоволення, постанову апеляційного господарського суду без змін.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 06.02.2025 у справі № 924/751/20 можна ознайомитись за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/125264574>.

4. Справи щодо земельних відносин та права власності

4.1. Щодо обрання належного (ефективного) способу захисту у справах про визнання протиправним і скасування акта про примусове відчуження майна

Позовні вимоги про визнання протиправним і скасування акта про примусове відчуження майна є неналежним (неефективним) способом захисту порушеного права, оскільки акт про примусове відчуження та вилучення майна не є правовстановлюючим документом, а лише засвідчує факт приймання-передачі майна, щодо якого прийняте рішення про його реквізицію; підписання цього акта є лише етапом документального оформлення процедури реквізиції.

КГС ВС розглянув касаційну скаргу Аварійно-рятувального загону спеціального призначення Головного управління Державної служби України з надзвичайних ситуацій (далі – Аварійно-рятувальний загін спецпризначення) у справі за позовом ТОВ до Головного управління Державної служби України з надзвичайних ситуацій (далі - ГУ ДСНС), Військової частини (далі – в/ч), Аварійно-рятувальний загін спецпризначення про скасування акта про примусове відчуження або вилучення майна та зобов'язання ГУ ДСНС та Аварійно-рятувального загону спецпризначення повернути позивачеві транспортний засіб.

Як вбачається з матеріалів справи на підставі наказу командира в/ч № 284 було примусово вилучено транспортний засіб – напівпричіп-самоскид (б/у), про що складено акт про примусове відчуження або вилучення майна, підписаний першим заступником начальника ГУ ДСНС. У подальшому згідно з наказом командира в/ч № 491 скасовано наказ командира в/ч № 284 та прийнято рішення про повернення транспортного засобу позивачеві шляхом повернення його на територію спеціального паромного комплексу Порту в строк до 05.06.2022.

Позивач звернувся до в/ч з проханням змінити пункт видачі, про що отримав відповідність звернутись до ГУ ДСНС. В подальшому позивач звернувся до ГУ ДСНС

з проханням повернути спірний транспортний засіб. У відповіді ГУ ДСНС повідомило, що на підставі наказу цього управління № 49аг транспортний засіб передано на баланс Аварійно-рятувального загону спецпризначення для використання за призначенням, а підставою для його повернення, з урахуванням положень Закону України «Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану», може бути рішення суду, яке набрало законної сили.

Позивач звернувся до суду з позовом про скасування акта про примусове відчуження або вилучення майна № 236 та зобов'язання ГУ ДСНС та Аварійно-рятувального загону спецпризначення повернути позивачеві транспортний засіб, обґрунтовуючи свої вимоги тим, що підстави для обмеження його у реалізації права володіння та права користування спірним транспортним засобом і застосування заборони на його повернення у зв'язку із введенням воєнного стану відпали.

Рішення місцевого господарського суду скасовано постановою апеляційного господарського суду в частині задоволення позовної вимоги про скасування оспорюваного акта та відмовив у задоволенні позову в цій частині через неналежність (неефективність) обраного способу захисту.

ОЦІНКА СУДУ:

Кожна особа має право на захист свого цивільного права у разі його порушення, невизнання або оспорювання (ч. 1 ст. 15 ЦК України).

Кожна особа має право звернутися до суду за захистом свого особистого немайнового або майнового права та інтересу (ч. 1 ст. 16 ЦК України).

Спосіб захисту прав та інтересів має бути належним, зокрема ефективним, тобто зумовлювати у конкретному спорі той результат, на який спрямована мета позивача, - захист порушеного чи оспорюваного права або інтересу. Застосування способу захисту має бути об'єктивно виправданим і обґрунтованим, тобто залежить як від змісту права чи інтересу, за захистом якого звернулася особа, так і від характеру його порушення, невизнання, оспорення та спричинених відповідними діями наслідків.

КГС ВС зазначив, що позовні вимоги про визнання протиправним і скасування акта про примусове відчуження майна є неналежним (неефективним) способом захисту порушеного права, оскільки акт про примусове відчуження та вилучення майна не є правовстановлюючим документом, а лише засвідчує факт приймання-передачі майна, щодо якого прийняте рішення про його реквізицію; підписання цього акта є лише етапом документального оформлення процедури реквізиції.

КГС ВС погодився з висновками суду апеляційної інстанції, що оспорюваний акт про примусове відчуження або вилучення майна не може бути визнаний недійсним у судовому порядку, оскільки це не призведе до поновлення порушених прав позивача.

Щодо вимог позивача про повернення йому спірного транспортного засобу.

В умовах воєнного або надзвичайного стану майно може бути примусово відчужене у власника з наступним повним відшкодуванням його вартості (ч. 2 ст. 353 ЦК України).

КГС ВС зазначив, оскільки рішення про реквізицію спірного транспортного засобу – наказ командира про примусове відчуження/вилучення у позивача

транспортного засобу на підставі якого оформлено акт про примусове відчуження або вилучення майна скасовано за іншим наказом командира цієї в/ч та вирішено повернути зазначений транспортний засіб, власником якого є позивач. Звідси відповідна підстава відчуження спірного майна відпала.

Оскільки рішення про реквізицію у позивача спірного майна скасовано, таке майно не повернуто ТОВ і воно перебуває саме в Аварійно-рятувального загону спецпризначення, то КГС ВС погодився з висновком апеляційного господарського суду про зобов'язання повернути позивачу транспортний засіб.

За результатами розгляду справи касаційну скаргу залишено без задоволення, а постанову апеляційного господарського суду – без змін.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 14.01.2025 у справі № 916/1964/23 можна ознайомитись за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/124591724>.

4.2. Щодо права орендаря витребувати орендовану земельну ділянку з чужого незаконного володіння

Орендар, який має зареєстроване право оренди, має право витребувати земельну ділянку з чужого незаконного володіння, у разі передачі її іншому користувачу з порушенням його прав. Таке витребування земельної ділянки є належним способом захисту права користування відповідно до ст. 27 Закону України «Про оренду землі» і не вимагає заявлення вимоги про визнання незаконними та скасування рішень органів державної влади чи місцевого самоврядування про передачу землі в оренду іншій особі (оскільки таке рішення вже реалізоване шляхом укладення договору оренди), скасування державної реєстрації права оренди.

КГС ВС розглянув касаційну скаргу сільської ради у справі за позовом сільськогосподарського ТОВ (далі – СТОВ) до сільської ради, ТОВ ФГ про визнання незаконним та скасування рішення, витребування із чужого незаконного володіння земельної ділянки та скасування державної реєстрації права оренди,

Спир у справі виник через передачу сільською радою земельних ділянок, які раніше перебували в оренді СТОВ, в оренду ТОВ після їх виділення в натурі (на місцевості) у складі відумерлої спадщини.

Позовні вимоги обґрунтовані тим, що позивач є чинним орендарем спірних земельних ділянок (невитребуваних земельних часток (паїв) на підставі договору оренди, укладеного у 2015 році з районною державною адміністрацією, про що у Державному реєстрі земель було вчинено запис, а згодом переукладеного з сільською радою у 2021 році зі збільшенням строку оренди до 2028 року (угода була зареєстрована).

Однак, у 2023 сільська рада прийняла рішення про включення цих земель до відумерлої спадщини, затвердила технічну документацію та визнала себе управителем зазначених земель. На підставі цього рішення рада уклала новий договір оренди із ТОВ, фактично передавши спірні земельні ділянки в оренду іншому

орендарю, після чого було здійснено державну реєстрацію права оренди за новим орендарем.

Позивач вважає, що укладення нового договору оренди та державна реєстрація права оренди за новим орендарем порушують його права, оскільки попередній договір оренди є чинним.

Рішенням суду першої інстанції, залишеним без змін постановою апеляційного господарського суду, позовні вимоги про визнання незаконним рішення сільської ради щодо надання землі в оренду ТОВ та витребування земельної ділянки з чужого незаконного володіння задоволено.

ОЦІНКА СУДУ:

КГС ВС зазначив, що орендар має право витребувати орендовану земельну ділянку з незаконного володіння на підставі ст. 27 Закону України «Про оренду землі», що гарантує захист його прав на рівні з правом власності. Тимчасове володіння підтверджується державним реєстром, і особа, за якою зареєстроване право оренди, може захищати його спеціальним способом, передбаченим законом.

ВП ВС неодноразово вказувала на можливість витребування орендарем орендованої земельної ділянки за певних умов: (1) наявність в орендодавця первісного договору оренди землі з одним орендарем і нового договору оренди землі з іншим орендарем; (2) первісний орендар мав зареєстроване право оренди, однак таке право також зареєстрував новий орендар; (3) первісний орендар заявив вимогу про витребування у своє тимчасове (строкове) володіння орендованої земельної ділянки з тимчасового (строкового) володіння нового орендаря, а не власника земельної ділянки; (4) на момент задоволення цієї вимоги строк первісного договору оренди землі не сплив.

Разом з тим, зміна статусу земельної ділянки чи її власника не має наслідком автоматичного припинення договору оренди землі (невитребуваних земельних часток (паїв)).

КГС ВС зауважив, що укладення договору оренди земельної ділянки під час дії іншого договору оренди цього ж об'єкта може перешкоджати первинному орендареві реалізувати його право користування відповідною ділянкою, а відповідно до ч. 2 ст. 24 Закону «Про оренду землі» орендодавець зобов'язаний не вчиняти дій, які б перешкоджали орендареві користуватися орендованою земельною ділянкою.

Крім того, позивач з дотриманням правил ст. ст. 387, 388 ЦК України може витребувати належне йому майно від особи, яка є останнім його набувачем, незалежно від того, скільки разів це майно було відчужене до того, як воно потрапило у володіння кінцевого набувача. Для такого витребування не потрібно заявляти вимоги про визнання незаконними та недійсними рішень органів державної влади чи місцевого самоврядування, рішень, записів про державну реєстрацію права власності на нерухоме майно за незаконним володільцем, самої державної реєстрації цього права, договорів, інших правочинів щодо спірного майна, у тому числі документів (свідоцтв, державних актів тощо), що посвідчують відповідне право.

За таких обставин оскарження рішення органу місцевого самоврядування про надання в оренду земельної ділянки є неналежним способом захисту, оскільки таке рішення вже реалізовано шляхом укладення договору оренди, а тому не створює

для орендаря жодних правових наслідків, як не створить їх і його скасування. Тому задоволення позовної вимоги про визнання незаконним та скасування рішення сільради вже після його виконання (реалізації), а саме після укладення на його підставі договорів оренди, не може призвести до захисту/поновлення прав на земельні ділянки, тобто такі позовні вимоги не є ефективним способом захисту права.

Таким чином, КГС ВС висувала, що суди попередніх інстанцій дійшли правильного висновку щодо задоволення вимоги позивача про витребування земельних ділянок із незаконного володіння ТОВ, водночас дійшли помилкового висновку щодо задоволення вимог про визнання незаконним та скасування рішення сільської ради і про скасування запису про Державну реєстрацію іншого речового права (права оренди) щодо спірних земельних ділянок.

За результатами розгляду касаційну скаргу задоволено частково, скасовано рішення судів у частині визнання незаконним та скасування рішення ради, а також у частині скасування реєстрації права оренди, в решті рішення судів залишено без змін.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 13.02.2025 у справі № 920/715/23 можна ознайомитись за посиланням <https://reestr.court.gov.ua/Review/125264712>.

4.3. Щодо неможливості відчуження багаторічних насаджень окремо від земельної ділянки

Багаторічні насадження не можуть розглядатися як окремий об'єкт права власності без земельної ділянки, на якій вони розташовані, оскільки є складовою частиною цієї земельної ділянки.

У відповідності до ч. 3 ст. 373 ЦК України та ч. 2 ст. 79 ЗК України сад (багаторічні насадження) не можуть бути предметом купівлі-продажу окремо від земельної ділянки, що вказує на нікчемність договорів купівлі-продажу саду.

КГС ВС розглянув касаційну скаргу ФОП у справі за позовом скаржника до сільської ради треті особи, які не заявляють самостійних вимог щодо предмета спору, на стороні відповідача: ОСОБА_1, ОСОБА_2, ОСОБА_3, ОСОБА_4, ОСОБА_5, ОСОБА_6, ОСОБА_7, ОСОБА_8, ОСОБА_9, ОСОБА_10, ОСОБА_11, ОСОБА_12, ОСОБА_13, ОСОБА_14, ОСОБА_15, ОСОБА_16, ОСОБА_17, ОСОБА_18, ОСОБА_19, ОСОБА_20, треті особи, які не заявляють самостійних вимог щодо предмета спору, на стороні позивача: Правобережна товарна біржа, Товарна біржа, про визнання незаконним та скасування рішення.

У 2011 році на товарній біржі був укладений біржовий контракт, предметом якого був фруктовий сад, за умовами попереднього договору в оренду передається земельна ділянка на якій розміщені ці багаторічні насадження (сад).

У 2020 році на Правобережній товарній біржі між продавцем та ФОП був укладений договір купівлі-продажу фруктового саду, розташованій на спірній земельній ділянці.

В подальшому у 2021 році було зареєстровано право власності на спірну земельну ділянку, а рішенням сільської ради було надано згоду на поділ спірної земельної ділянки та розроблення проєктів землеустрою щодо відведення земельної ділянки у власність громадянам із земель комунальної власності.

ФОП вважаючи, що рішення сільської ради, порушували його права на земельну ділянку. Позовні вимоги обґрунтовані тим, що фруктовий сад, який розташований на земельній ділянці належить позивачу на праві власності, а тому рішення сільської ради стосовно цієї земельної ділянки він вважає незаконними.

Суду першої інстанції позов задовольнив, посилаючись на принцип єдності земельної ділянки та багаторічних насаджень, які на ній знаходяться.

Постановою апеляційного господарського суду скасовано рішення суду першої інстанції та відмовлено в задоволенні позову, визнавши нікчемним договір купівлі-продажу саду.

ОЦІНКА СУДУ:

КГС ВС зазначив, що станом на дату укладення договору купівлі-продажу від 28.03.2011 земельна ділянка, на якій знаходився фруктовий сад, ще не була зареєстрована, а станом на дату укладення позивачем договору купівлі-продажу від 28.12.2020 власником земельної ділянки була держава.

Продавець фруктового саду прав на землю під ним не оформлював, а тому разом із багаторічними насадженнями не міг продати відповідну земельну ділянку за жодним із договорів купівлі-продажу. Багаторічні насадження – це різновид сільськогосподарських угідь, що відносяться до земель сільськогосподарського призначення.

Право власності на земельну ділянку поширюється, зокрема, на поверхневий (ґрунтовий) шар у межах цієї ділянки та багаторічні насадження, які на ній знаходяться (ч. 3 ст. 373 ЦК України та ч.2 ст. 79 ЗК України).

Колегія суддів зазначила, що ВС неодноразово зазначав, що багаторічні насадження не можуть розглядатися як окремий об'єкт права власності без земельної ділянки, на якій вони розташовані, оскільки є складовою частиною цієї земельної ділянки.

Водночас, КГС ВС виснував, що фруктовий сад (багаторічні насадження) не міг бути предметом купівлі-продажу окремо від земельної ділянки, що вказує на нікчемність не тільки другого договору купівлі-продажу саду ФОП від 28.12.2020, але також і першого біржового контракту від 28.03.2011. Нікчемний договір не породжує тих прав і обов'язків, настання яких бажали сторони, і визнання такого договору недійсним судом не вимагається.

За результат розгляду касаційну скаргу задоволено частково, постанову суду апеляційної інстанції змінено в мотивувальній частині в редакції цієї постанови, в решті рішення суду залишено без змін.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 29.01.2025 у справі № 904/8306/21 можна ознайомитись за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/125264764>.

5. справи у спорах, що виникають із правочинів, зокрема договорів

5.1. Суд визнав неналежним способом захисту оскарження акта про непідписання договору купівлі-продажу за результатами аукціону

Виходячи з основної мети, яка ставиться кожним з учасників аукціону (наміру придбати майно), у разі якщо позивач, як переможець аукціону вважає, що орган приватизації незаконно (без належних правових підстав склав акт про непідписання договору) кінцевою метою переможця аукціону має бути укладення договору купівлі-продажу. Отже, належним способом захисту переможця аукціону у цьому разі відповідає позовна вимога про визнання договору купівлі-продажу майна укладеним в редакції позивача. Натомість визнання недійсним оспорюваного акта не матиме наслідком автоматичного укладення договору купівлі-продажу з позивачем, а отже не призведе до реального захисту порушених прав та інтересів позивача.

КГС ВС розглянув касаційну скаргу у справі за позовом Товариства до регіонального відділення ФДМ про визнання недійсним акта про непідписання договору купівлі-продажу (далі – акт), складеного відповідачем у межах електронного аукціону, та про стягнення гарантійного внеску.

Спірні відносини сторін у справі, пов'язані з викупом об'єкта малої приватизації та підлягають правовому врегулюванню нормами Закону України «Про приватизацію державного і комунального майна» та положеннями Порядку проведення електронних аукціонів для продажу об'єктів малої приватизації та визначення додаткових умов продажу, затвердженого Постановою Кабінету міністрів України від 10.05.2018 № 432 (далі – Порядок).

Звертаючись до суду позивач обґрунтував свій інтерес у позові про визнання недійсним акта про непідписання договору, зокрема, тим, що відповідач в порушення вимог законодавства, за відсутності факту відмови чи ухиляння позивача від підписання договору купівлі-продажу склав оспорюваний акт.

Господарський суд першої інстанції ухвалив рішення, яким у задоволенні позову відмовив.

Апеляційний господарський суд зазначене рішення скасував та задовільнив позов.

ОЦІНКА СУДУ:

ОП КГС ВС зауважила, що з моменту проведення аукціону до прийняття органом приватизації оспорюваного акта були внесені зміни до Закону України «Про приватизацію державного і комунального майна» та Порядку проте ці зміни фактично не впливають на системне застосування зазначених актів законодавства у спірних правовідносинах та зазначила у своїй постанові, зокрема, таке.

Виходячи з основної мети, яка ставиться кожним з учасників аукціону (наміру придбати майно), у разі якщо позивач, як переможець аукціону вважає, що орган приватизації незаконно (без належних правових підстав склав акт про непідписання договору) кінцевою метою переможця аукціону має бути укладення договору купівлі –

продажу. Отже, належним способом захисту переможця аукціону у цьому разі відповідає позовна вимога про визнання договору купівлі-продажу майна укладеним в редакції позивача. Натомість визнання недійсним оспорюваного акта не матиме наслідком автоматичного укладення договору купівлі-продажу з позивачем, а отже не призведе до реального захисту порушених прав та інтересів позивача.

Оскільки обрання позивачем неналежного або неефективного способу захисту своїх прав є самостійною підставою для відмови в позові незалежно від інших встановлених судом обставин, то це виключає необхідність надання Верховним Судом оцінки іншим доводам касаційної скарги стосовно оспорюваного акта.

ОП КГС ВС скасувала оскаржену постанову апеляційного господарського суду, а рішення суду першої інстанції залишила в силі.

Детальніше з текстом постанови ОП КГС ВС від 17.01.2025 у справі № 910/7625/23 можна ознайомитись за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/124560713>.

5.2. Щодо законодавчих підстав для розірвання договору купівлі-продажу об'єкта приватизації

За наявності передбачених ч. 2 ст. 27 Закону України «Про приватизацію державного майна» (у редакції, чинній на момент виникнення спірних правовідносин та звернення до суду з цим позовом) виключних умов для розірвання приватизаційного договору, додаткове та/або одночасне застосування норм ст. 651 ЦК України, яка передбачає необхідність доведення істотності порушення договору, та норм ч.2 ст. 27 Закону України «Про приватизацію державного майна» (у редакції, чинній на момент виникнення спірних правовідносин та звернення до суду з цим позовом) буде помилковим і безпідставним.

КГС ВС розглянув касаційну скаргу ФДМУ у справі за позовом цього державного органу до Товариства_1 та Банку про розірвання договору купівлі-продажу акцій від 11.03.2011, зобов'язання списати кошти та стягнення пені, у межах справи про банкрутство до Товариства_1.

Спір у справі виник стосовно наявності або відсутності підстав для розірвання договору купівлі-продажу акцій в процесі приватизації Товариства_2 відповідно до положень ч. 2 ст. 651 ЦК України у зв'язку з його істотним порушенням покупцем – Товариством_1.

Позов обґрунтовано тим, що Товариство_1 як покупець не внесло інвестиції у вигляді грошових коштів за передані йому акції у визначеному договором розмірі та відповідно до п. 6.2 розділу 6 концепції післяприватизаційного розвитку Товариства_2, яка є невід'ємною частиною договору купівлі-продажу, та порушило інші умови договору.

Справа розглядалася судами неодноразово, зокрема, з 2017 по 2023 рік.

За наслідками нового розгляду господарський суд першої інстанції у задоволенні позову відмовив.

Апеляційний господарський суд скасував зазначене рішення та прийняв нове, яким позовні вимоги задовольнив частково, стягнув з Товариства_1 на користь ФДМУ пеню у заявленому позивачем розмірі, у задоволенні решти позовних вимог відмовив.

На вирішення ОП КГС ВС було поставлене питання про те, чи підлягають застосуванню норми ч. 2 ст. 651 ЦК України як підстави для розірвання договору купівлі-продажу об'єкта приватизації (істотне порушення умов договору другою стороною) в сукупності з положеннями спеціального приватизаційного законодавства, а саме ст. 27 Закону України «Про приватизацію державного майна» та ст. 26 Закону України «Про приватизацію державного та комунального майна».

ОЦІНКА СУДУ:

ОП КГС ВС, здійснивши аналіз положень ЦК України, зокрема ст. 4 цього Кодексу, законів України «Про приватизацію державного майна», «Про приватизацію державного та комунального майна», звернувшись до змісту постанови ВП ВС від 22.06.2021 у справі № 334/3161/17 та рішення Конституційного Суду України від 13.03.2012 у справі № 5-рп/2012, зазначила таке:

Норми ч. 5 ст. 27 Закону України «Про приватизацію державного майна» (у редакції, чинній на момент укладення договору та звернення до суду з цим позовом) і ст. 651 ЦК України не містять жодної конкуренції, а є взаємодоповнюючими.

Крім того, ч. 2 ст. 27 Закону України «Про приватизацію державного майна» (у редакції, чинній на момент виникнення спірних правовідносин та звернення до суду з цим позовом) містить спеціальну норму, що визначає виключні умови для розірвання договору купівлі-продажу об'єкта приватизації в порядку, передбаченому законодавством, у разі невиконання яких договір купівлі-продажу підлягає розірванню.

Вказана норма містить імперативний припис про обов'язковість розірвання договору купівлі-продажу у разі невиконання стороною виключних умов.

За наявності передбачених ч. 2 ст. 27 Закону України «Про приватизацію державного майна» (у редакції, чинній на момент виникнення спірних правовідносин та звернення до суду з цим позовом) виключних умов для розірвання приватизаційного договору, додаткове та/або одночасне застосування норм ст. 651 ЦК України, яка передбачає необхідність доведення істотності порушення договору, та норм ч. 2 ст. 27 Закону України «Про приватизацію державного майна» (у редакції, чинній на момент виникнення спірних правовідносин та звернення до суду з цим позовом) буде помилковим і безпідставним.

У разі встановлення судом такого порушення приватизаційного договору, яке входить до переліку виключних умов, визначених ч. 2 ст. 27 Закону України «Про приватизацію державного майна» (у редакції, чинній на момент виникнення спірних правовідносин та звернення до суду з цим позовом), з урахуванням обмежень, передбачених в абз. 6 ч. 2 ст. 27 Закону України «Про приватизацію державного майна» (у редакції, чинній на момент виникнення спірних правовідносин та звернення до суду з цим позовом), а також з урахуванням визначеного у приватизаційному договорі критичного значення неналежного виконання виключних умов, договір

купівлі-продажу підлягає розірванню без встановлення обставин істотності такого порушення на підставі критеріїв, передбачених ст. 651 ЦК України.

В інших випадках підставою для розірвання договору купівлі-продажу об'єкта приватизації може бути його істотне порушення другою стороною (ч. 2 ст. 651 ЦК України), що, крім того, вимагає встановлення у судовому порядку істотності такого порушення.

У такому разі оцінка порушення договору як істотного здійснюється судом на власний розсуд. Критеріями такої оцінки є: «значна міра» позбавлення сторони того, на що вона очікувала при укладенні договору; розмір завданої порушенням шкоди (при цьому йдеться не лише про грошовий вираз завданої шкоди, прямі збитки, а й випадки, коли потерпіла сторона не зможе використати результати договору); співвідношення шкоди з тим, що могла очікувати сторона в разі належного виконання договору.

ОП КГС ВС також висувала про застосування положень ст. 26 Закону України «Про приватизацію державного та комунального майна» у спірних правовідносинах, який втратив чинність 07.03.2018 на підставі згаданого Закону України «Про приватизацію державного та комунального майна» (від 18.01.2018 № 2269-VIII), і норми якого інакше регулюють питання щодо розірвання договору купівлі-продажу об'єкта приватизації за наявності виключних умов для його розірвання.

Зокрема, ОП КГС ВС зазначила, що ч. 3 ст. 26 Закону України «Про приватизацію державного і комунального майна», як і ч. 2 ст. 27 Закону України «Про приватизацію державного майна» (у редакції, чинній на момент виникнення спірних правовідносин та звернення до суду з цим позовом), містить спеціальну норму, яка визначає виключні умови для розірвання договору купівлі-продажу об'єкта приватизації в порядку, передбаченому законодавством.

Проте на відміну від положень ч. 2 ст. 27 Закону України «Про приватизацію державного майна» (у редакції, чинній на момент виникнення спірних правовідносин та звернення до суду з цим позовом), ч. 3 ст. 26 Закону України «Про приватизацію державного і комунального майна» не містить імперативного припису про обов'язковість розірвання договору купівлі-продажу у разі невиконання стороною виключних умов, а, навпаки, відсилає до загальних норм ЦК України, зазначаючи про те що за наявності виключних умов для розірвання договору, договір розривається в передбаченому законодавством порядку, що не виключає можливості застосування приписів ст. 651 ЦК України.

Отже, наявність передбачених ч. 3 ст. 26 Закону України «Про приватизацію державного і комунального майна» виключних умов для розірвання договору купівлі-продажу об'єкта приватизації не завжди є підставою для його автоматичного розірвання, а потребує додаткового встановлення істотності такого порушення.

Тож немає колізії між нормами ч. 2, 5 ст. 27 Закону України «Про приватизацію державного майна» (у редакції, чинній на момент виникнення спірних правовідносин та звернення до суду з цим позовом), ч. 3, 9 ст. 26 Закону України «Про приватизацію державного і комунального майна» та ст. 651 ЦК України.

Об'єднана палата звернула увагу на те, що презумпція, за якою будь-яке, навіть формальне, порушення умов приватизаційного договору, або тимчасове невиконання зобов'язань за таким договором має наслідком його неминуче розірвання за рішенням суду та повернення об'єкта приватизації у державну власність – не ґрунтується на законі та може свідчити про порушення основоположного права особи щодо мирного володіння своїм майном.

Тому можливість безумовного розірвання приватизаційного договору на підставі ч.2 ст. 27 Закону України «Про приватизацію державного майна» (у редакції, чинній на момент виникнення спірних правовідносин та звернення до суду з цим позовом), яка передбачає перелік виключних умов для розірвання договору купівлі-продажу об'єкта приватизації, законодавчо обмежена.

Такий підхід відповідає практиці ЄСПЛ з огляду на таке.

Відповідно до ст. 1 Протоколу 1 до Європейської Конвенції з прав людини (далі – Конвенція) кожна фізична або юридична особа має право мирно володіти своїм майном. Ніхто не може бути позбавлений своєї власності інакше як в інтересах суспільства і на умовах, передбачених законом і загальними принципами міжнародного права.

Предметом регулювання ст. 1 Першого протоколу є втручання держави в право на мирне володіння майном. У практиці ЄСПЛ напрацьовано три критерії, які слід оцінювати, аналізуючи сумісність втручання в право особи на мирне володіння майном з гарантіями ст. 1 Першого протоколу, а саме: чи можна вважати втручання законним; чи переслідує воно «суспільний», «публічний» інтерес; чи такий захід (втручання в право на мирне володіння майном) є пропорційним визначеним цілям.

Втручання держави у право на мирне володіння майном є законним, якщо здійснюється на підставі закону, нормативно-правового акта, що має бути доступним для заінтересованих осіб, чітким та передбачуваним щодо застосування та наслідків дії його норм.

Втручання є виправданим, якщо воно здійснюється з метою задоволення суспільного, публічного інтересу, за наявності об'єктивної необхідності у формі суспільного, публічного, загального інтересу, який може включати інтерес держави, окремих регіонів, громад чи сфер людської діяльності.

Критерій «пропорційності» передбачає, що втручання в право власності буде розглядатися як порушення ст. 1 Першого протоколу до Конвенції, якщо не було дотримано справедливої рівноваги (балансу) між інтересами держави (суспільства), пов'язаними з втручанням, та інтересами особи, яка так чи інакше страждає від втручання. «Справедлива рівновага» передбачає наявність розумного співвідношення (обґрунтованої пропорційності) між метою, що передбачається для досягнення, та засобами, які використовуються. Необхідний баланс не буде дотриманий, якщо особа несе «індивідуальний і надмірний тягар».

При цьому ЄСПЛ у питаннях оцінки «пропорційності», як і в питаннях наявності «суспільного», «публічного» інтересу, визнає за державою достатньо широку «сферу розсуду» за винятком випадків, коли такий «розсуд» не ґрунтується на розумних підставах.

Так, ст. 1 Першого протоколу до Конвенції гарантує захист права на мирне володіння майном особи, яка законним шляхом, добросовісно набула майно у власність, і для оцінки додержання "справедливого балансу" в питаннях позбавлення майна мають значення обставини, за якими майно було набуто у власність, поведінка особи, з власності якої майно витребується.

Формування судової практики, що передбачатиме обов'язкове розірвання приватизаційного договору за будь-якого неістотного порушення зобов'язань за ним, порушуватиме кожен з названих критеріїв і не буде ні законним, ні таким, що відповідає суспільному / публічному інтересу, ні пропорційним втручанням.

Отже, у справі, що переглядається, прийняття судового рішення про розірвання спірного приватизаційного договору та позбавлення права власності ТОВ «ЕСУ» на акції АТ порушуватиме кожен із названих критеріїв, зокрема:

- критерій законності - невиконання зобов'язання щодо внесення інвестицій не віднесене до виключних підстав для розірвання приватизаційного договору ні самим договором, ані Законом України «Про приватизацію державного майна» (у редакції, чинній на момент виникнення спірних правовідносин та звернення до суду з цим позовом), а також не визначене апеляційним судом як істотне порушення договору;

- критерій переслідування суспільного / публічного інтересу - апеляційний суд встановив, що ФДМУ не є отримувачем інвестицій і як сторона спірного правочину не зазнав жодної шкоди у вигляді реальних збитків та/або упущеної вигоди внаслідок виконання АТ інвестиційного плану. Суд встановив, що за даними фінансової звітності ПАТ (звітність публічна та доступна на сайті товариства) в попередні роки товариство було збитковим (за результатами роботи в 2010 році збиток товариства склав 259 млн грн, непокритий збиток за попередні періоди склав близько 2,1 млрд грн), тобто на момент приватизації товариство було у складному фінансовому становищі. Водночас після приватизації товариство здійснює прибуткову діяльність (за результатами роботи в 2017 році чистий прибуток товариства склав 887 млн грн, в 2016 році - 601 млн грн, в 2015 році - 500 млн грн, в 2014 році - 286 млн грн). В матеріалах справи наявні докази того, що з метою впровадження післяприватизаційних цілей ПАТ і ТОВ фактично внесли інвестиції на суму, що перевищує 800 000 000 доларів США. Так, згідно зі звітом аудиторської фірми внесення інвестицій здійснено у розмірі 802 332 000 доларів США, а відповідно до висновку експерта № 19/13/2-23/СЕ/20 від 29.05.2020 (експертиза проведена Державним науково-дослідним експертно-криміналістичним центром МВС України) фактичне внесення інвестиції на реалізацію напрямків розвитку відповідно до концепції післяприватизаційного розвитку ВАТ 2011- 2016 роках було здійснене ПАТ та ТОВ і характер вказаних інвестицій відповідає розділу 3 концепції післяприватизаційного розвитку ВАТ «Укртелеком» (товари, обладнання і послуги, необхідні для того, щоб досягти стратегії розвитку), а розмір цих інвестицій є не меншим суми, еквівалентної 450 000 000 доларів США;

- критерій пропорційності – апеляційний суд також встановив, що позивач як

сторона договору, своєчасно і у повному розмірі отримав оплату у розмірі 10575100000 грн за проданий пакет акцій ВАТ. У абзаці другому частини одинадцятої ст. 26 Закону України «Про приватизацію державного та комунального майна» (в чинній редакції) визначено, що порядок повернення сплаченої переможцем аукціону ціни продажу об'єкта приватизації визначається КМУ, який на цей момент не затверджений.

У контексті спірних правовідносин з урахуванням встановлених судами попередніх інстанцій обставин справи, здійсненої апеляційним судом оцінки наявних у справі доказів та підстав для відмови у задоволенні позову ФДМУ в частині вимог щодо розірвання договору та зобов'язання списати кошти, об'єднана палата дійшла висновку, що в цій частині суд апеляційної інстанції правильно застосував та витлумачив норми права, зокрема, ст. 27 Закону України «Про приватизацію державного майна» (у редакції, чинній на момент виникнення спірних правовідносин та звернення до суду з цим позовом) у сукупності зі ст. 651 ЦК України.

ОП КГС ВС залишила оскаржену постанову апеляційного господарського суду без змін.

Детальніше з текстом постанови ОП КГС ВС від 07.02.2025 у справі № 910/5663/22 (910/7708/17) можна ознайомитись за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/125525715>.

5.3. Щодо непоширення персональних санкцій кінцевого бенефіціара на підконтрольну йому юридичну особу та відсутності правових підстав для обмеження права на стягнення заборгованості

У застосуванні положень Закону України «Про санкції» судам належить встановити, чи є позивач кредитором (стягувачем), стосовно якого встановлені обмежувальні заходи, передбачені Законом України «Про санкції», а також чи є позивач особою щодо якої Постановою КМУ № 187 введено заборону на виконання, у тому числі в примусовому порядку, грошових та інших зобов'язань; та чи підпадає позивач під визначення осіб, стосовно яких встановлено заборону відповідно до пункту 1 зазначеної постанови КМУ.

Указ Президента України про застосування персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій) є актом індивідуальної дії, позаяк не містить загальнообов'язкових правил поведінки, а з урахуванням рішення Ради національної безпеки і оборони України, уведеним в дію таким Указом, передбачає індивідуалізовані приписи щодо застосування санкцій до конкретних юридичних і фізичних осіб, тобто він адресований цим особам і спрямований на припинення конкретних правовідносин.

КГС ВС розглянув касаційну скаргу ПрАТ у справі за позовом скаржника до АТ про стягнення боргу та штрафних фінансових санкцій.

Позовні вимоги ПрАТ про стягнення основного боргу, відсотків річних, інфляційних

втрата у даній справі, обґрунтовані порушенням відповідачем зобов'язань з оплати отриманого товару на підставі договору поставки, укладеного між позивачем та відповідачем.

Господарський суд рішенням позов задовольнив частково. В решті позову відмовив.

Апеляційний господарський суд постановою рішення господарського суду скасував. Прийняв нове рішення, яким в задоволенні позовних вимог відмовив в повному обсязі.

Суд апеляційної інстанції дійшов висновку, що оскільки позивач – ПрАТ належить та перебуває під контролем фізичної особи ОСОБА_1, яка володіє контрольним пакетом акцій, існують обґрунтовані підстави для висновку, що вплив кінцевого бенефіціарного власника на органи управління юридичної особи, у тому числі його активи, буде здійснювати саме ОСОБА_1, на яку накладено санкції у зв'язку зі збройною агресією РФ проти України.

ОЦІНКА СУДУ:

КГС ВС зазначив, що кінцевим бенефіціарним власником ПрАТ є громадянка України ОСОБА_1, стосовно якої Указом Президента України від 12.05.2023 № 279/2023 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України» від 12.05.2023 «Про застосування та внесення змін до персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)» введено в дію рішення Ради національної безпеки і оборони України від 12.05.2023 «Про застосування та внесення змін до персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)», застосовано персональні спеціальні економічні та інші обмежувальні заходи (санкції) до: 1) фізичних осіб згідно з додатком 1; 2) юридичних осіб згідно з додатком 2.

Відповідно до додатку 2 до рішення Ради національної безпеки і оборони України, яким встановлено відповідні санкції до юридичних осіб, ПрАТ не включено до списку таких юридичних осіб, щодо яких застосовуються персональні спеціальні економічні та інші обмежувальні заходи (санкції).

Тобто, зазначене товариство не включене до переліку юридичних осіб, щодо яких застосовуються персональні спеціальні економічні та інші обмежувальні заходи (санкції).

КГС ВС зауважив, що Указ Президента України про застосування персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій) є актом індивідуальної дії, позаяк не містить загальнообов'язкових правил поведінки, а з урахуванням рішення Ради національної безпеки і оборони України, уведеним в дію таким Указом, передбачає індивідуалізовані приписи щодо застосування санкцій до конкретних юридичних і фізичних осіб, тобто він адресований цим особам і спрямований на припинення конкретних правовідносин.

У застосуванні положень Закону України «Про санкції» судам належить встановити, чи є позивач кредитором (стягувачем), стосовно якого встановлені обмежувальні заходи, передбачені Законом України «Про санкції», а також чи є позивач особою щодо якої Постановою КМУ № 187 введено заборону на виконання,

у тому числі в примусовому порядку, грошових та інших зобов'язань; та чи підпадає позивач під визначення осіб, стосовно яких встановлено заборону відповідно до пункту 1 зазначеної постанови КМУ.

КГС ВС відзначив, що та обставина, що ОСОБА_1 не є учасником правовідносин за укладеним між сторонами у цій справі договором, унеможлиблює розповсюдження на товариство мораторію, про який зазначено у Постанові № 187, адже системний аналіз положень Постанови КМУ № 187 свідчить про те, що дія мораторію, про який зазначено безпосередньо у цій постанові, передбачає заборону на вчинення конкретно визначеного переліку дій між учасниками правовідносин, встановлює певний правовий режим для цих правовідносин і впливає на перебіг грошових та інших зобов'язань.

Оскільки ані ПрАТ, ані його кінцевий бенефіціарний власник – ОСОБА_1, не є тими суб'єктами, які зазначені у вказаній постанові КМУ, з чого слідує, що позивач не підпадає під визначення осіб, відносно яких встановлено заборону відповідно до пункту 1 зазначеної постанови КМУ, відсутні й підстави для обмеження права позивача на стягнення з відповідача грошових коштів лише з підстав застосування персональних санкцій до кінцевого бенефіціарного власника позивача.

В силу норм Закону України «Про акціонерні товариства» ПрАТ є самостійною юридичною особою та не відповідає за зобов'язання свого учасника.

Та обставина, що ПрАТ перебуває під контролем фізичної особи ОСОБА_1, яка володіє контрольним пакетом акцій та має вплив на органи управління юридичної особи, у тому числі його активи, які фактично збільшаться у випадку задоволення позову шляхом отримання реальних грошових коштів на рахунок ПрАТ, також не може бути підставою для відмови в задоволенні позову, так як за відсутності умов для застосування, запроваджених Постановою КМУ № 187 заборон на виконання, ні відповідачу, ні суду не належить контроль за цільовим використанням позивачем належних йому коштів, а також за можливим впливом кінцевого бенефіціарного власника на діяльність товариства, в тому числі й економічну.

КГС ВС відзначив, що оскільки кінцевим бенефіціарним власником позивача є фізична особа, яка пов'язана з державою-агресором, ні в силу норм Постанови КМУ № 187, ні норм Закону України «Про санкції» не може бути підставою для невиконання відповідачем взятих на себе зобов'язань за договором поставки щодо проведення повного розрахунку з позивачем за отриманий товар, відповідно й не може бути підставою для відмови в задоволенні позову.

КГС ВС дійшов висновку про помилковість висновків апеляційного господарського суду про наявність правових підстав для обмеження права позивача на отримання грошових коштів від відповідача за договором поставки, що стало підставою для скасування оскаржуваної постанови апеляційного господарського суду із залишенням в силі рішення суду першої інстанції.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 19.02.2025 у справі № 904/3057/22 можна ознайомитись за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/125291874>.

6. Справи в інших спорах, що виникають з господарських правовідносин

6.1. Щодо спеціального порядку звернення стягнення на заробітну плату, пенсію, стипендію та інші доходи боржника в період дії воєнного стану

В період дії воєнного стану з пенсійного рахунку боржника – громадянина України не можуть бути списані кошти, отримані боржником як пенсія, при примусовому виконанні судових рішень, які не пов'язані зі стягнення аліментів, відшкодуванням шкоди заподіяної каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю внаслідок кримінального правопорушення.

КГС ВС розглянув касаційну скаргу ФОП на дії (бездіяльність) відділу державної виконавчої служби міжрегіонального управління Міністерства юстиції (далі – ВДВС) у справі за позовом АТ «Укрпошта» до скаржника про стягнення грошових коштів у зв'язку із порушенням зобов'язань за договором про надання послуг.

Постановою ВДВС було відкрито виконавче провадження з примусового виконання наказу суду про стягнення заборгованості з скаржника та накладено арешт на грошові кошти, що містяться на відкритих рахунках, крім коштів / електронних грошей, що містяться на рахунках / електронних гаманцях, які мають спеціальний режим використання, накладення арешту та/або звернення стягнення на які заборонено законом, та належать боржнику – ФОП.

Не погоджуючись із зазначеним, ФОП звернувся до суду, предметом судового оскарження стало визнання протиправною бездіяльність заступника начальника ВДВС щодо не розгляду заяв ФОП про зняття арешту з коштів; зобов'язати заступника начальника ВДВС зняти арешт з коштів, які зберігаються на пенсійному рахунку ФОП, відкритому в АТ «ОТП Банк» та визнати протиправними дії заступника начальника ВДВС щодо звернення стягнення на пенсію ФОП, яка надійшла на поточний рахунок, відкритий в АТ «ОТП Банк».

Ухвалою господарського суду задоволено скаргу ФОП. Постановою апеляційного господарського суду скасовано ухвалу господарського суду в частині зобов'язання заступника начальника ВДВС зняти арешт з коштів, які зберігаються на пенсійному рахунку ФОП, відкритому в АТ «ОТП Банк», та в частині визнання протиправними дій заступника начальника ВДВС щодо звернення стягнення на пенсію ФОП, яка надійшла на поточний рахунок, відкритий в АТ «ОТП Банк». Прийнято в цій частині нове рішення, яким відмовлено ФОП в задоволенні скарги на дії (бездіяльність) заступника начальника ВДВС. В іншій частині ухвалу господарського суду залишено без змін.

ОЦІНКА СУДУ:

26.03.2022 набрав чинності Закон України № 2129-IX «Про внесення зміни до розділу XIII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про виконавче провадження», яким зазначений розділ Закону України «Про виконавче провадження» був доповнений, зокрема, пунктом 102.

Відповідно до пп.3 п. 102 розділу XIII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про виконавче провадження», встановлено, що тимчасово, на період до припинення або скасування воєнного стану в Україні, припиняється звернення стягнення на пенсію, стипендію (крім рішень про стягнення аліментів, про відшкодування шкоди, заподіяної каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю внаслідок кримінального правопорушення, та рішень, боржниками за якими є громадяни російської федерації).

Колегія суддів зазначає, що порядок звернення стягнення на майно боржника визначений розділом VII Закону України «Про виконавче провадження». Водночас у розділі IX цього Закону врегульовано спеціальний порядок звернення стягнення на заробітну плату, пенсію, стипендію та інші доходи боржника.

Віднесення рахунку до категорії спеціальних рахунків або визначення коштів, що зберігаються на рахунку боржника, як пенсійних є питанням доказування у кожному конкретному випадку.

Апеляційний господарський суд встановив, що поточний рахунок ФОП, відкритий в Банку, не є спеціальним рахунком, а кошти, які містяться на ньому, не мають спеціального режиму використання, оскільки поточний картковий рахунок є універсальним та передбачає можливість зарахування не лише пенсійних виплат, а й соціальних виплат та заробітної плати, зокрема на рахунок ФОП надходили кошти, на які вищезазначені обмеження жодним чином не поширюються.

КГС ВС погодився з висновками апеляційного господарського суду про те, що в діях заступника начальника ВДВС щодо накладення арешту на доходи боржника відсутні будь-які порушення, оскільки матеріали справи не містять доказів того, що списані з рахунку кошти були саме пенсійними виплатами.

За результатами розгляду справи касаційну скаргу залишено без задоволення, а постанову апеляційного господарського суду – без змін.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 19.02.2025 у справі № 910/8436/23 можна ознайомитись за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/125291941>.

6.2. Щодо притягнення органу державної влади до відповідальності у вигляді стягнення шкоди за невиконання обов'язку забезпечувати схоронність вилученого майна

Органи Національної поліції зобов'язані забезпечити схоронність тимчасово вилученого майна, яке визнано речовим доказом у кримінальному провадженні. Втрата такого майна через недбале зберігання є підставою для відшкодування завданої шкоди його власнику.

Передача майна на спеціальний майданчик для тимчасового зберігання не звільняє органи поліції від відповідальності за його збереження. У разі втрати речового доказу власник має право на відшкодування його вартості відповідно до положень ст. 22, 1166, 1173, 1174 ЦК України.

КГС ВС розглянув касаційну скаргу ТОВ у справі за позовом скаржника до Міністерства внутрішніх справ України (далі – МВС), Національної поліції України, Головного управління Національної поліції в Харківській області, Державної казначейської служби України, про відшкодування збитків.

Спір виник через втрату автомобіля, який належав ТОВ і був тимчасово вилучений у межах кримінального провадження після дорожньо-транспортної пригоди. Відповідно до постанови слідчого автомобіль було визнано речовим доказом та поміщено на спеціальний майданчик для тимчасового зберігання, на який у подальшому було накладено арешт.

Пізніше ТОВ повідомили, що автомобіль зник з місця зберігання, за фактом його викрадення було відкрито окреме кримінальне провадження за ч. 2 ст. 289 КК України. Позивач вважав, що органи поліції не забезпечили належного збереження транспортного засобу, що призвело до майнових втрат, які підлягають відшкодуванню.

Суд першої інстанції позов задовільнив, стягнувши з держави України шкоду та інфляційні втрати на користь позивача.

Постановою апеляційного господарського суду скасовано рішення суду першої інстанції, мотивуючи тим, що кримінальне провадження щодо автомобіля триває, а факт неправомірності дій відповідачів у частині неповернення спірного автомобіля, на який було накладено ухвалою арешт та цей арешт не скасовано.

ОЦІНКА СУДУ:

Необхідною підставою для притягнення органу державної влади до відповідальності у вигляді стягнення шкоди є наявність трьох умов: неправомірні дії чи бездіяльність цього органу, наявність шкоди та причинний зв'язок між неправомірними діями і заподіяною шкодою, і довести наявність цих умов має позивач, який звернувся з позовом про стягнення шкоди на підставі ст. 1173 ЦК України.

Колегія суддів зазначає, що належний позивачу автомобіль був вилучений у межах кримінального провадження та визнаний речовим доказом. Його зберігання було доручено працівникам спеціального майданчика для тимчасового зберігання транспортних засобів. Водночас транспортний засіб зник зі штраф-майданчика, що підтверджується відповідними матеріалами справи, зокрема рапортом працівників поліції та даними кримінального провадження за фактом незаконного заволодіння автомобілем.

Відповідно до ч.ч. 2, 4 ст. 100 КПК України, сторона кримінального провадження, якій наданий речовий доказ, зобов'язана зберігати його у стані, придатному для використання в кримінальному провадженні. У разі втрати речового доказу сторона зобов'язана відшкодувати його вартість.

Національна поліція України як орган, що здійснює досудове розслідування та відповідальна за зберігання речових доказів, відповідно до ст. 1 Закону України «Про Національну поліцію» та п. 1 Положення про Національну поліцію України, зобов'язана забезпечувати схоронність вилученого майна.

Враховуючи наведені норми матеріального права, КГС ВС погодився з висновком суду першої інстанції про наявність у посадових осіб Національної поліції України обов'язку забезпечити схоронність та повернення тимчасово вилученого транспортного засобу, який є речовим доказом у кримінальному провадженні та який було арештовано й передано для зберігання на спеціальний майданчик, у стані та комплектації, в якій він передавався на майданчик для зберігання автомобілів, а також про наявність підстав для відшкодування шкоди, заподіяної невиконанням цього обов'язку.

КГС ВС також зазначив, що накладення арешту та тимчасове вилучення речового доказу не позбавляють права власності на таке майно, а означають лише тимчасове позбавлення права на відчуження, розпорядження та користування (ст. 100 КПК України).

КГС ВС зазначив, що суд апеляційної інстанції, переглядаючи рішення, не врахував, що кримінальне провадження щодо зниклого автомобіля саме по собі не впливає на право позивача на відшкодування шкоди. Апеляційний суд не навів обґрунтованих висновків щодо того, як триваюче кримінальне провадження може позбавити позивача права на компенсацію завданої шкоди, а аргумент апеляційного суду про те, що позивач мав спочатку звернутися з клопотанням про зняття арешту, є необґрунтованим.

КГС ВС визнав, що поліція не виконала обов'язку щодо схоронності речового доказу, що є підставою для відшкодування збитків.

Водночас колегія суддів зазначила, що вартість втраченого майна повинна визначатися за його ринковою ціною на момент розгляду справи. Тож правомірним є нарахування інфляційних втрат, оскільки вони є частиною відшкодування реальних збитків.

За результатами розгляду справи касаційну скаргу задоволено, постанову апеляційного господарського суду скасовано та залишено в силі рішення суду першої інстанції.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 19.02.2025 у справі № 910/18977/23 можна ознайомитись за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/125391785>.

7. Процесуальні питання

7.1. Щодо розгляду заяви про забезпечення позову у випадку одночасного подання позовної заяви та заяви про забезпечення позову

Розгляд заяви та вжиття заходів забезпечення позову здійснюються виключно судом компетентним розглядати спір по суті. Це зумовлює обов'язок суду першої інстанції при надходженні заяви про забезпечення позову перевіряти її відповідність приписами статті 20 ГПК України.

Водночас у разі застосування заходів забезпечення позову така ухвала не може бути оскаржена з підстав порушення судами правил юрисдикції окремо від рішення суду в цій справі, ухваленого за результатами розгляду справи по суті, адже це фактично означитиме оскарження предметної та суб'єктної приналежності справи на стадії відкриття, що не передбачено приписами ГПК.

Першочерговим при надходженні на розгляд суду заяви про забезпечення позову є надання оцінки щодо порядку звернення з нею до суду, за умови дотримання якого здійснюється її розгляд по суті.

У випадку одночасного подання позовної заяви та заяви про забезпечення позову розгляд заяви про забезпечення позову не залежить від вирішення питання про відкриття провадження у справі, у разі повернення позовної заяви, відмови у відкритті провадження у справі передбачений процесуальний механізм скасування заходів забезпечення позову.

КГС ВС розглянув касаційну скаргу на судові рішення ухвалені за результатами судового розгляду заяви про забезпечення позову у справі за позовом прокурора в інтересах держави в особі Комісії з регулювання азартних ігор та лотерей (далі – КРАІЛ) до Товариства_1 про стягнення заборгованості зі сплати за ліцензії на провадження діяльності з організації та проведення азартних ігор та ін.

У заяві про забезпечення позову, поданій одночасно з позовною заявою, прокурор просив:

- накласти арешт на грошові кошти Товариства_1 як в національній валюті (гривня), так і в іноземній валюті, що містяться на відкритих рахунках у банківських або інших фінансово-кредитних установах, у тому числі інших держав, а також на кошти на рахунках, що будуть відкриті після винесення ухвали про забезпечення позову, в межах суми позовних вимог;

- накласти арешт на належні ОСОБАМ_1, 2 та Товариству _2 частки в статутному капіталі Товариства_1 у межах різниці між сумою ціни позову та арештованих грошових коштів у разі їх недостатності;

- заборонити суб'єктам та посадовим особам, які відповідно до законодавства України уповноважені здійснювати реєстраційні дії в ЄДР, проводити державну реєстрацію змін до установчих документів Товариства_1 та до відомостей про Товариство_1 щодо розміру статутного капіталу; розміру часток у статутному капіталі, складу учасників та відомостей, пов'язаних із входженням до складу учасників.

Господарський суд першої інстанції задовольнив заяву в частині накладення арешту на грошові кошти у межах ціни позову. В решті вимог відмовив.

Апеляційний господарський суд скасував ухвалу суду першої інстанції та прийняв нове рішення, яким у задоволенні заяви про забезпечення позову відмовив повністю, оскільки дійшов висновку, що заява прокурора про забезпечення позову шляхом накладення арешту на грошові кошти відповідача та частки учасників у статутному капіталі товариства, а також шляхом заборони державним реєстраторам

здійснювати реєстраційні дії, є такою, що не підлягає розгляду в порядку господарського судочинства, а отже, не підлягає задоволенню ні повністю, ні частково.

ОЦІНКА СУДУ:

ОП КГС ВС, проаналізувавши відповідну судову практику та положення процесуального закону у т. ч. рішення ЄСПЛ у справі «Кюблер проти Німеччини»), ст. 136 -138, 145 ГПК України, у своїй постанові, зокрема, зазначила таке.

Розгляд заяви та вжиття заходів забезпечення позову здійснюються виключно судом компетентним розглядати спір по суті. Це зумовлює обов'язок суду першої інстанції при надходженні заяви про забезпечення позову перевіряти її відповідність приписами статті 20 ГПК України. Водночас у разі застосування заходів забезпечення позову така ухвала не може бути оскаржена з підстав порушення судами правил юрисдикції окремо від рішення суду в цій справі, ухваленого за результатами розгляду справи по суті, адже це фактично означитиме оскарження предметної та суб'єктної приналежності справи на стадії її відкриття, що не передбачено приписами ГПК.

Заяви про забезпечення позову, подані одночасно із поданням позовної заяви, у разі відповідності їх змісту та форми вимогам, встановленим статтею ГПК України, та підсудності таких заяв суду мають бути розглянуті по суті у строк, передбачений частиною першою статті 140 ГПК України.

Системне тлумачення статей 136,137,138, 145 ГПК України дає можливість дійти висновку, що:

- законодавець передбачив відповідний процесуальний порядок розгляду заяви про забезпечення позову та вирішення питання про відкриття провадження у справі за поданою позовною заявою у разі подання їх одночасно до суду;

- для розгляду заяви про забезпечення позову та вирішення питання про відкриття провадження у справі встановлені різні процесуальні строки: два та п'ять днів, відповідно;

- першочерговим при надходженні на розгляд суду заяви про забезпечення позову є надання оцінки щодо порядку звернення з нею до суду, за умови дотримання якого здійснюється її розгляд по суті;

- у випадку одночасного подання позовної заяви та заяви про забезпечення позову розгляд заяви про забезпечення позову не залежить від вирішення питання про відкриття провадження у справі, у разі повернення позовної заяви, відмови у відкритті провадження у справі передбачений процесуальний механізм скасування заходів забезпечення позову.

Ураховуючи наведені та інші висновки, викладені в постанові ОП КГС ВС, Суд скасував оскаржену постанову апеляційного господарського суду та передав справу в частині перегляду ухвали про забезпечення позову на новий розгляд до цього суду.

Детальніше з текстом постанови ОП КГС ВС від 17.01.2025 у справі № 903/497/24 можна ознайомитись за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/124484775>.

7.2. Щодо забезпечення позову про визнання недійсним договору про закупівлю підрядних робіт за державні кошти шляхом заборони сторонам договору виконувати договірні зобов'язання (ст. 137 ГПК України, ст. 204, 629 ЦК України, ст. 3, 7 Закону України «Про публічні закупівлі»)

«За загальним правилом чинний Господарський процесуальний кодекс України дозволяє застосування такого заходу забезпечення позову, як заборона відповідачу вчиняти певні дії (сплачувати кошти, виконувати роботи, надавати послуги тощо), однак у справі за позовом про визнання недійсним договору про закупівлю підрядних робіт за державні кошти не допускається застосування такого заходу забезпечення позову, як заборона відповідачам (замовнику та підряднику) вчиняти дії (сплачувати кошти та виконувати роботи), спрямовані на виконання зобов'язань за оспорюваним правочином, оскільки, по-перше, така заборона не відповідає встановленій законом презумпції правомірності правочину, сутність якої полягає в тому, що вчинений правочин вважається правомірним, тобто таким, що породжує, змінює або припиняє цивільні права й обов'язки, доки ця презумпція не буде спростована, зокрема на підставі рішення суду про визнання договору недійсним, яке набрало законної сили. Відтак, у разі неспростування презумпції правомірності договору всі права, набуті сторонами правочину за ним, повинні безперешкодно здійснюватися, а обов'язки, що виникли внаслідок укладення договору, підлягають виконанню.

Таким чином, вжиті заходи забезпечення позову у виді заборони відповідачам вчиняти дії з виконання укладеного між ними договору, визнання якого недійсним є предметом позову, мають ознаки часткового вирішення спору по суті, оскільки фактично зводяться до застосування наслідків недійсності оспорюваного правочину та повністю припиняють виконання сторонами договору своїх зобов'язань за цим договором ще до ухвалення судом рішення по суті спору, ставлячи при цьому під сумнів правомірність вчинення оспорюваного правочину та спонукаючи сторони до невиконання умов договору, що в силу положень частини 11 статті 137 Господарського процесуального кодексу України є неприпустимим.

Отже, в спорі про визнання недійсним договору про закупівлю вжиття такого заходу забезпечення позову, як заборона сторонам оспорюваного договору виконувати договірні зобов'язання, не відповідає вимогам розумності, обґрунтованості та адекватності заходу забезпечення позову із заявленими позовними вимогами, порушує збалансованість інтересів сторін такого договору, є неспівмірним із негативними наслідками, що можуть настати в результаті вжиття судом такого заходу забезпечення позову, спрямоване на втручання в господарську діяльність сторін оспорюваного договору та фактично підмінює собою судові рішення у справі, яке має ухвалюватися за результатами розгляду справи по суті заявлених позовних вимог».

ОП КГС ВС розглянув касаційну скаргу ТОВ у справі за позовом заступника прокурора в інтересах держави в особі міської ради, Держаудитслужби до Управління капітального будівництва, скаржника про визнання недійсним договору закупівлю підрядних робіт за державні кошти та додаткової угоди до нього.

Предметом перегляду в суді касаційної інстанції стала ухвала про забезпечення позову.

Заступник прокурора звернувся до суду першої інстанції із заявою про забезпечення позову шляхом: заборони управлінню державної казначейської служби України здійснювати будь-які розрахункові операції за рахунком (рахунками) УКБ Одеської міськради, пов'язані з виконанням умов договору про закупівлю укладеного між Управлінням та Товариством; заборони замовнику вчиняти певні дії, а саме передавати відповідні документи до органів казначейської служби для подальшого здійснення платежів на користь підрядника за договором (уточнена вимога); заборони ТОВ здійснювати виконання робіт за договором про закупівлю.

Ухвалою господарського суду, залишеною без змін постановою апеляційного господарського суду, заяву заступника прокурора про забезпечення позову задоволено повністю.

ОЦІНКА СУДУ:

ОП КГС ВС наголосила, що в силу вимог ч. 4 ст. 3 Закону України «Про публічні закупівлі» (в новій редакції, чинній з 19.04.2020) у спірних правовідносинах у співвідношенні із загальним законом (п. 4 ч. 1 ст. 137 ГПК України) спеціальним законом є Закон України «Про публічні закупівлі» і має пріоритет у застосуванні. Імперативна норма п. 2 ч. 2 ст. 7 цього Закону визначає вичерпний перелік підстав нездійснення органом Державної казначейської служби України платежів із рахунка замовника за договором про закупівлю, що не підлягає ширшому тлумаченню тоді як в іншій частині, не врегульованій цим Законом, можуть застосовуватися загальні норми ГПК України, зокрема, ч. 1 ст. 137 цього Кодексу.

Адже, виходячи із системного аналізу змісту положень ч. 4 ст. 3 та п. 2 ч. 2 ст. 7 Закону України «Про публічні закупівлі», до вичерпного переліку випадків, за наявності яких органом Державної казначейської служби України не допускається здійснення платежів із рахунка замовника згідно з узятим фінансовим зобов'язанням за договором про закупівлю, включено, зокрема, набрання законної сили рішенням суду про визнання результатів процедури закупівлі/спрощеної закупівлі недійсною та/або договору про закупівлю нікчемним.

ОП КГС ВС зазначила, що до вказаного вичерпного переліку підстав нездійснення органом Державної казначейської служби України платежів із рахунка замовника згідно з договором про закупівлю, який (перелік) розширеному тлумаченню не підлягає, не входить набрання законної сили ухвалою суду про забезпечення позову шляхом заборони вказаному органу вчиняти відповідні платежі на виконання замовником своїх договірних зобов'язань.

Об'єднана палата вважає, що наведена норма п. 2 ч. 2 ст. 7 Закону України «Про публічні закупівлі» узгоджується із закріпленою ст. 204 ЦК України презумпцією правомірності правочину, згідно з якою вчинений правочин вважається правомірним, тобто таким, що породжує, змінює або припиняє цивільні права й обов'язки, доки ця презумпція не буде спростована, зокрема на підставі рішення суду про визнання договору недійсним, яке набрало законної сили. Відтак, у разі неспростування презумпції правомірності договору всі права, набуті сторонами правочину за ним, повинні безперешкодно здійснюватися, а обов'язки, що виникли внаслідок укладення договору, підлягають виконанню.

Крім того, тлумачення ст. 629 ЦК України свідчить, що в ній закріплено один із фундаментальних принципів, на якому базується цивільне право – обов'язковість договору. Тобто з укладенням договору та виникненням зобов'язання його сторони набувають обов'язки (а не лише суб'єктивні права), які вони мають виконувати. Невиконання обов'язків, встановлених договором, може відбуватися при: 1) розірванні договору за взаємною домовленістю сторін; 2) розірванні договору в судовому порядку; 3) відмові від договору в односторонньому порядку у випадках, передбачених договором та законом; 4) припинення зобов'язання на підставах, що містяться в главі 50 ЦК України; 5) недійсності договору (нікчемності договору або визнання його недійсним на підставі рішення суду).

Об'єднана палата, зауважує що саме на суд покладено обов'язок надати правову кваліфікацію відносинам сторін виходячи із фактів, установлених під час розгляду справи, та визначити, яка правова норма підлягає застосуванню для вирішення спору. Самостійне застосування судом для прийняття рішення саме тих норм матеріального права, предметом регулювання яких є відповідні правовідносини, не призводить до зміни предмета позову та/або обраного позивачем способу захисту.

Зважаючи на те, що ч. 2 ст. 7 Закону України «Про публічні закупівлі», який є спеціальним законом у співвідношенні із загальним законом (ГПК України), не передбачено такої підстави для нездійснення органом Державної казначейської служби України платежів із рахунка замовника згідно з узятим фінансовим зобов'язанням за договором про закупівлю, як постановлення судом ухвали про забезпечення позову шляхом заборони вказаному органу вчиняти розрахункові операції (відповідні платежі) на виконання замовником своїх договірних зобов'язань, а спірні правовідносини в сфері публічних закупівель не регулюються положеннями п. 4 ч. 1 ст. 137 ГПК України, об'єднана палата вважає, що вжитий судом першої інстанції захід забезпечення позову у виді заборони Управлінню ДКСУ у м. Одесі здійснювати платежі з рахунку замовника суперечить імперативним приписам спеціального закону.

Хоча за загальним правилом пункт 2 частини 1 статті 137 ГПК України дозволяє застосування такого заходу забезпечення позову, як заборона іншим особам вчиняти

дії щодо предмета спору або здійснювати платежі, проте з огляду на те, що пунктом 2 частини 2 статті 7 Закону України "Про публічні закупівлі", який є спеціальним законом у співвідношенні із загальним законом (ГПК України), не передбачено такої підстави для нездійснення органом Державної казначейської служби України платежів із рахунка замовника згідно з договором про закупівлю, як постановлення судом ухвали про забезпечення позову шляхом заборони вказаному органу вчиняти розрахункові операції (відповідні платежі) на виконання замовником своїх договірних зобов'язань, а спірні правовідносини в сфері публічних закупівель не регулюються положеннями пункту 4 частини 1 статті 137 ГПК України, то в такому разі вжитий судом першої інстанції захід забезпечення позову у виді заборони Управлінню ДКСУ у м. Одесі здійснювати платежі з рахунку замовника суперечить імперативним приписам спеціального закону. Разом з тим ймовірне виконання уповноваженим державним органом відповідної судової заборони призведе до блокування господарської діяльності відповідачів (сторін такого договору), оскільки наслідком нездійснення вказаним органом платежів із рахунку замовника може стати неможливість придбання підрядником матеріалів для виконання робіт та оплата супутніх витрат (оплата праці працівників, послуги оренди спецтехніки тощо), тому в цьому випадку вжиття господарським судом зазначеного заходу забезпечення позову слід вважати тотожним передчасному задоволенню заявлених позовних вимог без вирішення спору по суті, що за змістом положень частини 11 статті 137 ГПК України не допускається.

Призначення розгляду заяви про забезпечення позову у судовому засіданні з викликом сторін є правом, а не обов'язком суду, тоді як реалізація такого права має зумовлюватися наявністю, на думку суду, відповідного виняткового випадку.

Визначені ГПК України процесуальні механізми забезпечення єдності судової практики, що полягають у застосуванні спеціальної процедури відступу від висновків щодо застосування норм права, викладених у раніше постановлених рішеннях Верховного Суду. Логіка побудови й мета існування цих процесуальних механізмів указує на те, що в цілях застосування норм права в подібних правовідносинах за наявності протилежних правових висновків суду касаційної інстанції слід виходити з того, що висновки, які містяться в судових рішеннях судової палати Касаційного господарського суду, мають перевагу над висновками колегії суддів, висновки об'єднаної палати Касаційного господарського суду – над висновками палати чи колегії суддів цього суду, а висновки Великої Палати Верховного Суду – над висновками об'єднаної палати, палати й колегії суддів Касаційного господарського суду. Тому незалежно від того, чи перераховані усі постанови, у яких викладена правова позиція, від якої відступив Верховний Суд у складі суддів об'єднаної палати Касаційного господарського суду, суди під час вирішення тотожних спорів мають враховувати саме останню правову позицію Верховного Суду у складі суддів об'єднаної палати Касаційного господарського суду.

Крім того, встановлення такої заборони фактично призводить до втручання суду в договірні відносини сторін оспорюваного договору, що є складовою господарської діяльності, блокує її, свідчить про неспівмірність такого заходу забезпечення позову та порушує збалансованість інтересів сторін договору.

Водночас у разі, якщо укладений між сторонами договір про закупівлю підрядних робіт за державні кошти стосується будівництва, капітального ремонту або реконструкції об'єктів критичної інфраструктури (дамби, гідроелектростанції, атомні електростанції тощо), то тривале невиконання сторонами оспорюваного договору може призвести до критичних наслідків та надзвичайних ситуацій техногенного характеру (їх руйнування, аварії, завдання істотної шкоди навколишньому природньому середовищу та населенню), що, у свою чергу, може спричинити для державного та/або місцевого бюджетів додаткові витрати на оперативне усунення зазначених негативних наслідків.

Зважаючи на законодавчо визначений обов'язок, враховуючи фактичні обставини справи, з метою формування єдиної правозастосовчої практики в питанні застосування норм п. 2, 4 ч. 1 та ч. 11 ст. 137 ГПК України, ст. 204, 629 ЦК України, ч. 4 ст. 3 та ч. 2 ст. 7 Закону України «Про публічні закупівлі» в такій категорії спорів (визнання недійсними договорів про закупівлю із застосуванням наслідків їх недійсності), зокрема щодо можливості/неможливості вжиття заходів забезпечення позову, які полягають в забороні сторонам оспорюваного договору про закупівлю виконувати свої зобов'язання за таким договором, і задля недопущення довільного трактування зазначених норм процесуального та матеріального права, об'єднана палата вважає за необхідне сформулювати такі висновки щодо комплексного застосування положень п. 2, 4 ч. 1 та ч. 11 ст. 137 ГПК України, ст. 204, 629 ЦК України, ч. 4 ст. 3 та ч. 2 ст. 7 Закону України «Про публічні закупівлі»:

«За загальним правилом чинний Господарський процесуальний кодекс України дозволяє застосування такого заходу забезпечення позову, як заборона відповідачу вчиняти певні дії (сплачувати кошти, виконувати роботи, надавати послуги тощо), однак у справі за позовом про визнання недійсним договору про закупівлю підрядних робіт за державні кошти не допускається застосування такого заходу забезпечення позову, як заборона відповідачам (замовнику та підряднику) вчиняти дії (сплачувати кошти та виконувати роботи), спрямовані на виконання зобов'язань за оспорюваним правочином, оскільки, по-перше, така заборона не відповідає встановленій законом презумпції правомірності правочину, сутність якої полягає в тому, що вчинений правочин вважається правомірним, тобто таким, що породжує, змінює або припиняє цивільні права й обов'язки, доки ця презумпція не буде спростована, зокрема на підставі рішення суду про визнання договору недійсним, яке набрало законної сили. Відтак, у разі неспростування презумпції правомірності договору всі права, набуті сторонами правочину за ним, повинні безперешкодно здійснюватися, а обов'язки, що виникли внаслідок укладення договору, підлягають виконанню.

Таким чином, вжиті заходи забезпечення позову у виді заборони відповідачам вчиняти дії з виконання укладеного між ними договору, визнання якого недійсним є предметом позову, мають ознаки часткового вирішення спору по суті, оскільки фактично зводяться до застосування наслідків недійсності оспорюваного правочину та повністю припиняють виконання сторонами договору своїх зобов'язань за цим договором ще до ухвалення судом рішення по суті спору, ставлячи при цьому під сумнів правомірність вчинення оспорюваного правочину та спонукаючи сторони до невиконання умов договору, що в силу положень частини 11 статті 137 Господарського процесуального кодексу України є неприпустимим.

Отже, в спорі про визнання недійсним договору про закупівлю вжиття такого заходу забезпечення позову, як заборона сторонам оспорюваного договору виконувати договірні зобов'язання, не відповідає вимогам розумності, обґрунтованості та адекватності заходу забезпечення позову із заявленими позовними вимогами, порушує збалансованість інтересів сторін такого договору, є неспівмірним із негативними наслідками, що можуть настати в результаті вжиття судом такого заходу забезпечення позову, спрямоване на втручання в господарську діяльність сторін оспорюваного договору та фактично підмінює собою судові рішення у справі, яке має ухвалюватися за результатами розгляду справи по суті заявлених позовних вимог».

За результатами розгляду справи касаційну скаргу ТОВ задоволено, судові рішення попередніх інстанцій скасовано, ухвалено нове рішення про відмову в задоволенні заяви заступника керівника прокуратури про забезпечення позову.

Детальніше з текстом постанови ОП КГС ВС від 17.01.2025 у справі № 916/4954/23 можна ознайомитись за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/124484806>.

7.3. Щодо питання забезпечення позову шляхом заборони банку (третій особі) здійснювати будь-які виплати за банківськими гарантіями, якщо позивач не є стороною цих правочинів

Виконання банком свого обов'язку перед бенефіціаром за гарантією жодним чином не впливає на права та обов'язки позивача, оскільки останній не є стороною одностороннього правочину (гарантії), а поданий ним позов спрямований на захист його прав, передбачених саме індивідуальним договором до рамкового договору.

Системне тлумачення ст. 136, 137 ГПК України дає можливість дійти висновку, що заборона банку здійснювати будь-які виплати за банківськими гарантіями за будь-якими вимогами бенефіціара є втручанням в господарську діяльність банку у розумінні ст. 2 Закону України «Про банки і банківську діяльність» та такі заходи забезпечення позову не відповідають процесуальним нормам, що регулюють ці правовідносини, зокрема вимогам розумності, обґрунтованості, адекватності, збалансованості інтересів сторін, а також інших учасників судового процесу, наявності зв'язку між конкретним заходом забезпечення позову і предметом позовних вимог.

КГС ВС розглянув касаційну скаргу Товариства _1 на судові рішення ухвалені за результатами судового розгляду заяви про забезпечення позову у справі за позовом Товариства_2 до Товариства_1 про визнання укладеною додаткової угоди щодо індивідуального договору до рамкового договору купівлі-продажу природного газу у викладеній в позові редакції.

У заяві про забезпечення позову позивач просив заборони Банку здійснювати будь-які виплати за вказаними в заяві банківськими гарантіями та за будь-якими вимогами Товариства _1 до набрання законної сили судовим рішенням у справі.

Обґрунтовуючи необхідність вжиття заходів забезпечення позову, заявник зазначив, що відповідно до умов додаткової угоди, яка є предметом спору у справі, він надав відповідачу видані Банком, зазначені в заяві, банківські гарантії. Оскільки відповідач ухиляється від укладення додаткової угоди до договору, предметом якої є продовження строку виконання позивачем своїх грошових зобов'язань, то після настання визначений додатковою угодою строку відповідач буде вживати дії щодо виконання цих банківських гарантій.

Господарський суд першої інстанції ухвалив рішення, залишене в силі судом апеляційної інстанції, яким заяву задовольнив.

ОП КГС ВС у межах касаційного перегляду вирішувала питань щодо наявності / відсутності підстав для задоволення заяви про забезпечення позову в частині заборони Банку здійснювати будь-які виплати за банківськими гарантіями.

ОЦІНКА СУДУ:

ОП КГС ВС, аналізуючи предмет позову у цій справі, а також вжиті судом заходи забезпечення позову, зазначила, що суд першої інстанції, задовольняючи заяву про забезпечення позову, не дослідив наявності зв'язку між конкретним заходом забезпечення позову і предметом позовної вимоги, тому, що позивач оскаржує не гарантійне зобов'язання, а саме відносини, які виникають з індивідуального договору, укладеного в межах рамкового договору, а тому виконання банком свого обов'язку перед Товариством_1 за гарантією жодним чином не впливає на права та обов'язки позивача, оскільки останній не є стороною одностороннього правочину (гарантії), а отже, заборона банку здійснювати виплати за гарантією не має правового зв'язку з предметом позовних вимог позивача, що суперечить вимогам ст. 136 ГПК України.

Посилання позивача на те, що гарант (Банк) може в безспірному порядку перерахувати на користь бенефіціара (Товариства_1) суми банківських гарантій, є безпідставними з огляду на саму правову суть гарантій, а також викладених висновків що виконання банком свого обов'язку перед Товариством_1 за гарантією стосується саме гаранта та бенефіціара, а не принципала (Товариства_2), а отже, жодним чином не впливає на права та обов'язки позивача, оскільки останній не є стороною одностороннього правочину (гарантії).

Крім того, згідно зі ст. 137 ГПК України заходи забезпечення позову мають бути пропорційними заявленим вимогам та спрямованими на захист прав сторін у справі.

Заборона банку здійснювати виплати за банківськими гарантіями фактично блокує виконання банком своїх зобов'язань перед бенефіціаром (Товариством_1), що є втручанням у господарську діяльність Банку, гарантовану ст. 2 Закону України «Про банки і банківську діяльність».

Втручання у виконання гарантії суперечить самій природі гарантійного зобов'язання як незалежного правочину, закріпленого у ст. 562 ЦК України, та суперечить практиці ВС, згідно з якою забезпечення позову повинно бути спрямоване на захист порушеного або оспорюваного права позивача, а не на створення необґрунтованих перешкод для діяльності інших учасників процесу. Заборона виплат за гарантією змушує банк враховувати обставини, які не належать до його зобов'язань за гарантією, що суперечить принципу автономності та суті інструменту гарантії.

Забезпечення позову у вигляді заборони здійснювати будь-які виплати за банківськими гарантіями не відповідає принципам розумності, обґрунтованості, адекватності та збалансованості з огляду на таке:

- мета забезпечення позову не досягається, оскільки виконання гарантії не впливає на розгляд спору чи подальше виконання рішення суду;
- позивач не довів, що виконання банком гарантії може ускладнити чи зробити неможливим захист його прав у ініційованому позові;
- захід забезпечення створює надмірні перешкоди для виконання зобов'язань банком і не є пропорційним щодо предмета спору;
- інтереси банку та бенефіціара гарантії порушуються, що порушує принцип рівності прав сторін, закріплений у ст. 7 ГПК України.

З огляду на наведене ОП КГС ВС зробила висновок, що прийняті судові рішення у справі про визнання укладеною додаткової угоди за результатами розгляду заяви позивача про застосування заходів забезпечення позову, як заборона банку здійснювати будь-які виплати за банківськими гарантіями: 1) не відповідає вимогам розумності, обґрунтованості та адекватності заходу забезпечення позову із заявленими позовними вимогами; 2) порушує збалансованість інтересів сторін такого договору; 3) є неспівмірним із негативними наслідками, що можуть настати в результаті вжиття судом такого заходу забезпечення позову; 4) спрямоване на втручання в господарську діяльність сторін договору який не оспорюється; 5) фактично підмінює собою судові рішення у справі, яке має ухвалюватися за результатами розгляду справи по суті заявлених позовних вимог.

З огляду на наведене ОП КГС ВС підсумувала:

- виконання банком свого обов'язку перед бенефіціаром за гарантією жодним чином не впливає на права та обов'язки позивача, оскільки останній не є стороною одностороннього правочину (гарантії), а поданий ним позов спрямований на захист його прав, передбачених саме індивідуальним договором до рамкового договору;
- системне тлумачення статей 136, 137 ГПК України дає можливість дійти висновку, що заборона банку здійснювати будь-які виплати за банківськими гарантіями

за будь-якими вимогами бенефіціара є втручанням в господарську діяльність банку в розумінні статті 2 Закону України «Про банки і банківську діяльність» та такі заходи забезпечення позову не відповідають процесуальним нормам, що регулюють ці правовідносини, зокрема вимогам розумності, обґрунтованості, адекватності, збалансованості інтересів сторін, а також інших учасників судового процесу, наявності зв'язку між конкретним заходом забезпечення позову і предметом позовних вимог.

ОП КГС ВС скасувала оскаржені судові рішення та ухвалив нове рішення, яким у задоволенні заяви Товариства_2 про забезпечення позову відмовив.

Детальніше з текстом постанови ОП КГС ВС від 07.01.2025 у справі № 910/7497/24 можна ознайомитись за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/125027333>.

Огляд судової практики Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду (актуальна практика). Рішення, внесені до ЄДРСР, за січень – лютий 2025 року / Упоряд.: управління аналітичної та правової роботи Касаційного господарського суду департаменту аналітичної та правової роботи Апарату Верховного Суду, судові палати Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду. Київ, 2025. – 69 с.

Застереження: видання містить короткий огляд деяких судових рішень. У кожному з них викладено лише основний висновок щодо правового питання, яке виникло у справі. Для правильного розуміння висловленої в судовому рішенні правової позиції необхідно ознайомитися з його повним текстом, розміщеним у Єдиному державному реєстрі судових рішень.

Стежте за нами онлайн

 fb.com/supremecourt.ua

 @supremecourt_ua

 t.me/supremecourtua

 x.com/supremecourt_ua

 so.supreme.court.gov.ua